

ประวัติการต่อสู้ของกรรมกรไทย

ก. การใช้แรงงานจีนสมัยรัชกาลที่ 2 - รัชกาลที่ 5

ประวัติของกรรมกรในประเทศไทยเริ่มในสมัยรัชกาลที่ 2 คือ มีการว่าจ้างกรรมกรจีนชุกคลองลัดคั้งเมืองนครเขื่อนขันธ์ และต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ก็มีการจ้างจีนชุกคลองท่าแสนแสนคลองจนถึงบางขุนากอกแม่น้ำ เมืองฉะเชิงเทรา เป็นต้น¹ การที่จ้างแรงงานจีนแทนแรงงานไทยนั้น อาจเป็นเพราะเหตุว่า ค่าแรงกรรมกรจีนต่ำ และมีความอดทนต่อความตรากตรำมาก กรรมกรจีนพวกนั้นเป็นกรรมกรโดยแท้ คือ เขามารับจ้างขายแรงงานอย่างเดียว ปราศจากเครื่องมือการผลิตและทรัพย์สิน

นอกจากการรับจ้างเป็นกรรมกรในการชุกคลองแล้ว กรรมกรจีนอีกส่วนหนึ่งก็เข้าทำงานตามไร่อ้อย สวนยางพารา เหมืองแร่ โรงสี โรงเลื่อย เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 4 กรรมกรจีนในเหมืองแร่ภาคใต้ที่ระนอง และภูเก็ต ก่อจรรยาจัดขึ้นเมื่อปลายรัชกาล ใน พ.ศ. 2410² วิวาทกันด้วยเรื่องชิงสายน้ำที่ทำเหมืองกลางแร่ที่ภูเก็ต จนกระทั่งเกิดรบกันที่กลางเมืองภูเก็ตระหว่างพวกกงสี "งี่หิ้น" จำนวน 3,500 คน กับ กงสี "ปุ่นเตากัง" จำนวน 4,000 คน จนเหลือกำลังทางราชการเมือง

¹ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 เล่ม 1 (พระนคร: คุรุสภา, 2504) หน้า 75 - 76.

² ดูรายละเอียดเรื่องกรรมกรจีนก่อกองจรรยาในสมเด็จพระยาจักรพรรดิ นภาพ, นิทานโบราณคดี (พระนคร, เขมบรรณกิจ พิมพ์ครั้งที่ 10, 2503) หน้า 334 - 342.

ภูเก็๓จะระงับไค้ ทางกรุงเท๓ ๓ ค๓งสง๓เจ๓พระยาภ๓วงค๓ ๓ ไประงับเหตุ และ
นำหัวหน๓ทั้งสง๓ฝ๓ยมากรุงเท๓ ๓ ไค้ถ๓น๓ำกระห๓ส๓ค๓ย๓ส๓บ๓น แล้วจึงปล๓อยตัวไป

ค๓มาอีก 9 ปี ค๓ พ.ศ. 2419 ในรัชกาลที่ 5 เกิดภาวะค๓บ๓กร๓ค๓ค๓
พ๓กนายเหม๓องข๓ยค๓บ๓ค๓ไค้เงินไม้พอให้๓จ๓งกร๓มกร๓ จึงเกิดวิว๓ทก๓น กร๓มกร๓พ๓ก
ก๓งค๓ "ป๓นเก๓ก๓ง" ข๓น๓ยเหม๓องค๓ยแล๓วกล๓ยเป็นก๓บ๓น มีพ๓กประ๓มา๓ 500 - 600
ค๓น เท๓ยวไล้ส๓ค๓นและเ๓ย๓ข๓นเร๓ือนร๓ข๓น๓ พ๓ค๓มีเร๓ือร๓บ๓จ๓กกรุงเท๓ ๓ ไปก๓้พ๓ก๓น
สง๓บล๓งโดย๓ทางร๓ข๓การไม้ค๓งป๓ร๓บ และที่๓ก๓เกิดพ๓กกร๓มกร๓จ๓นเกิดวิว๓ทก๓บ๓ก๓ล๓ค๓
เร๓ือร๓บ๓จึงก๓อความวุ่นว๓ย ร๓ือส๓ถ๓น๓ค๓ำร๓ว๓จ ป๓ล๓น๓ข๓น เ๓ย๓ว๓ค๓และไล้๓ข๓พ๓นค๓นไทย พ๓ก
กร๓มกร๓จ๓นร๓วมพ๓กไค้ถึงประ๓มา๓ 3,000 ค๓น หม๓ย๓จะป๓ล๓นที่๓ำการ๓ของร๓ข๓การ
ค๓แต่พระย๓ม๓น๓ตรีสุ๓ริ๓ยว๓งค๓ (ข๓น บ๓น๓น๓ค) ข๓ห๓ล๓งป๓ระจ๓ำหัวเหม๓องฝ๓ย๓ะวันค๓กร๓ก๓ษ๓
ส๓ถ๓นการ๓ณ๓ภายในเหม๓องไว้ไค้ ย๓งมีค๓น๓อกเหม๓องที่ไม้สง๓บ ทางกรุงเท๓ ๓ ให้พระย๓
ป๓ระภ๓กร๓ว๓งค๓ (ข๓ย บ๓น๓น๓ค) ค๓มเร๓ือร๓บ๓ออก๓ไปจ๓ค๓การ พ๓กหัวหน๓กร๓มกร๓จ๓นพ๓
ก๓น๓ม๓บ๓ตัวโดย๓ค๓เป็นส๓วน๓ใหญ่ เหตุ๓การ๓ณ๓จึงสง๓บ

ในสม๓ยรัช๓กาลที่ 5 นี้ ไค้เกิดส๓มาค๓ล๓บ๓ของข๓ยจ๓นหรืออ๓งย๓ขึ้น๓มา๓ย๓ทั้งใน
กรุงเท๓ ๓ และค๓างจ๓งหัวค๓ ก๓อเหตุ๓ความวุ่นว๓ยอ๓ยหลายค๓ร๓ง จ๓นกระ๓ั้งทาง
ร๓ข๓การค๓องห๓ทางป๓องก๓น๓แก๓ไซ้โดย๓กร๓มหม๓น๓ไร้๓ศ๓ว๓ร๓ฤ๓ค๓ี เ๓น๓บค๓ีกระ๓ท๓ร๓ว๓นค๓ร๓บ๓ล
ไค้๓ออกพระร๓๓ข๓บ๓ญ๓ค๓ีค๓ว๓ค๓มอ๓งย๓ ปี 2440 ซึ่ง๓มีส๓ระ๓๓ค๓ญ๓สง๓๓ประ๓การ๓ค๓ 3

---

³ พ๓ล๓ก๓ อ๓งก๓น๓น๓ท๓น, บ๓ท๓บ๓ข๓ยจ๓นใน๓ประ๓เท๓๓ไทยใน๓รัช๓สม๓ยพระ๓บาท๓สม
สม๓ค๓ี๓เจ๓พระ๓จุ๓ล๓จ๓ม๓เก๓ลา๓เจ๓อ๓ย๓หัว (ป๓ริ๓ญ๓๓น๓พน๓ธ๓ระ๓ค๓บ๓มหา๓บ๓น๓ค๓ี, ๓วิทย๓ล๓ย
๓วิ๓ข๓การ๓ค๓ี๓๓๓, 2514) ภ๓ค๓ณ๓ว๓ก ก. ๓หน้า 198 - 199 ๓ร่างพระ๓ร๓๓ข๓บ๓ญ๓ค๓ี
๓อ๓งย๓.

1. "ยกเลิกข้อบังคับที่บังคับว่าควยเรื่องการอนุญาตให้ตั้งกตงเหลา ซึ่งมีแตกอน"
2. ให้ "สมาคม" หรือ "บริษัท" ต่าง ๆ ที่ตั้งก่อนหน้าหรือหลังวันไชพระราชบัญญัติจะตองขอจดทะเบียนตอเจาพนักงาน ตองแสดงบัญชีรายชื่อสมาชิกตลอดจนที่อยู่ของ "หัวหน้าใหญ่และรอง" และที่ตั้ง "โรงประชุม" ถ้าไม่จดทะเบียนก็จะเป็นการกระทำผิดกฎหมาย

หลังจากการประกาศไชพระราชบัญญัตินี้ ปรากฏว่ามีสมาคมไปขอจดทะเบียนเพียง 2 สมาคมเท่านั้น ⁴

การก่อความวุ่นวายของกรรมกรจีนครั้งหนึ่งใน พ.ศ. 2453 สมัยรัชกาลที่ 5 พวกจีนในกรุงเทพฯ พวกนักบุญตงงาน บิดรานคา โรงสี รถลาก ตั้งแต่วันที่ 1 ถึงวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2453 ประชาชนพากันตระหนกตกใจควยรถลาก เรือจ้าง เรือกลไฟ หยุดทำงานทำให้สินค้าขึ้นราคาทันที เจาหน้าที่ตำรวจและทหารตองออกทำการบังคับให้เปิดรานและทำงานตามปกติ สาเหตุของการบิดรานคาและหยุดงานของกรรมกรจีนเป็นเพราะตองการให้รัฐบาลจีนยื่นมือเข้ามาเกี่ยวของและมีอิทธิพลคุมครองคนจีนในประเทศไทย ⁵

สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายลักษณะกรรมกรจีนที่ก่อความวุ่นวายดังกล่าวไว้ว่า ⁶

---

⁴ ชเนศ อภรณ์สุวรรณ "ระบบแรงงานไทยในอดีต : จากสมัยคนรัตนโกสินทร์ถึงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2", ขบวนการกรรมกรในประเทศไทย, พิชิต จงสถิตย์วัฒนา, บรรณาธิการ, กองบรรณาธิการสังคมนศาสตร์ปริทัศน์, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ พิชิต, 2518) หน้า 14.

⁵ พลกุล อังถิ่นทน, เรื่องเดิม, หน้า 149 - 152, 179.

⁶ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ เรื่องเดิม, หน้า 350.

"ธรรมเนียมการตั้งอั้งยี่ เหมาะแก่เฉพาะกับจีน เพราะเป็นชาวต่างประเทศ มาหากินอยู่ต่างดาว จึงรวมกันเป็นพวกเพื่อป้องกันตัวมิให้ชาวเมืองข่มเหงอย่างหนึ่ง เพราะพวกจีนมาหากินด้วยเป็นกรรมกรอาศัยเลี้ยงชีพ แต่ควยคางจางที่ไคจากคางแรงงาน จึงรวมกันเป็นพวกเพื่อมิให้แย่งงานกันทำ และมีใหญ่จางเอาเปรียบลดคางจาง โดยอุบายต่าง ๆ ตลอดจนส่งเคราะห์หักกันในเวลาของตกยาก" นี้แสดงว่ากรรมกร-จีน ส่วนใหญ่เป็นพวกที่เอาแรงงานเขาแลกคางจาง (Wage - earner)

ในสมัยรัชกาลที่ 5 โรงงานอุตสาหกรรมยังมีน้อย แม้แต่ในเมืองหลวงเมื่อปี พ.ศ. 2401 มีโรงสีข้าวอเมริกัน (American Steam Rice Mill) มาตั้งในกรุงเทพฯ เป็นแห่งแรกและมีการจ้างกรรมกร 300 คน ⁷ โรงสีข้าวของชาวจีนยังไม่มี แต่เมื่อมีก็เพิ่มจำนวนรวดเร็ว สกีนเนอร์ (William Skinner) รายงานไว้ว่า ใน พ.ศ. 2407 มีโรงสีไฟของชาวตะวันตก 3 แห่ง ส่วนของจีนไม่มี พ.ศ. 2422 โรงสีไฟของจีนมีเท่ากับของชาวตะวันตก ถึงปี 2455 โรงสีไฟของจีนมีมากกว่าของชาวตะวันตก ถึง 50 โรง และเมื่อปี 2451 นั้น มีโรงเลื่อยของชาวตะวันตก 7 โรงของจีน 4 โรง โรงเลื่อยทั้งหมดนี้ใช้กรรมกรจีนทั้งสิ้น ⁸

ในระยะเวลาใกล้เคียงกันนี้คือ ในปี พ.ศ. 2450 ก็เกิดองค์การแรงงานขึ้นเป็นแห่งแรกในประเทศไทย คือ สหภาพกรรมกรจีนโพ้นทะเล (Overseas Chinese Labor Union of Thailand) ตั้งเป็นครั้งแรกในนามของสมาคมอุตสาหกรรมและพาณิชย์ เมื่อปี 2450 และได้เปลี่ยนชื่อเป็นสหภาพกรรมกรจีนโพ้นทะเล เมื่อปี 2467 องค์การนี้รวบรวมสมาชิกจากกรรมกรจีนล้วน แม้ว่าจะมี

⁷ วรรณิการ์ แสงสุนทร "ขบวนการกรรมกรไทยก่อน พ.ศ. 2475", ขบวนการกรรมกรในประเทศไทย, พิเชิต จงสถิตย์วัฒนา บรรณาธิการ, กองบรรณาธิการสังคมศาสตร์ปริทัศน์ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิชิต, 2518) หน้า 48.

⁸ William Skinner Chinese Society in Thailand (New York : Ithaca Cornell University Press, 1975) pp.103,105.

จำนวนสมาชิกในหมู่มีมากมาย แต่ความสามารถเสียค่าบำรุงจริง ๆ ไม่ถึง 100 คน สหภาพกรรมกรจีนโพ้นทะเลนี้มีไว้เป็นองค์การที่ใหญ่โตและมีค้ำมืออิทธิพลในประเทศมากมายประการใด ประโยชน์ที่ใหญ่แก่สมาชิกคือการสงเคราะห์กันในกรณีเกิดเจ็บป่วย ชรา ตาย หรือเมื่อเกิดภัยพิบัติต่าง ๆ ⁹

ข. ความเคลื่อนไหวของกรรมกรไทย ระยะเวลา 2440 - 2475

ในด้านความเคลื่อนไหวของกรรมกรไทย ปรากฏครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2440 คนงานรถรางในบริษัทไฟฟ้าสยาม (Siam Electric Co.) ของชาวเดนมาร์ก ได้ก่อตั้งสมาคมคนงานขึ้นประกอบด้วยสมาชิกประมาณ 300 คน, นับว่าสหภาพแรงงานเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย แต่ เวอร์จิเนีย ทอมป์สัน (Virginia Thompson) เรียกสหภาพแรงงานนี้ว่า สหภาพแรงงานก๊อปปี้ (Pseudo trade Union) เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ตั้งแต่วางไว้ว่า จะฝึกฝนคนงานให้รู้จักมัธยัสถ์ และเพื่อช่วยเหลือกันในวันเจ็บป่วยและชราภาพ และส่งเสริมให้มีการปรองดองกันระหว่างคนงาน¹⁰

คนงานรถรางดังกล่าวได้นัดหยุดงานเป็นครั้งแรกในปี 2454 เนื่องจากสาเหตุ นายฮุย หรือจิ้นฮุย ซึ่งเป็นนายตรวจใหญ่รถรางไล่นายเที่ยง ไม่นิติคย์ คนงานระวางรถออกจากงาน คนงานเห็นว่าเป็นการกระทำไม่เป็นธรรม จึงร่วมกันลงชื่อประท้วง แต่นายตรวจใหญ่กลับกล่าวหาว่าจากเหตุหมิ่นคนไทย คนงานจึงนัดหยุดงานเป็นเวลาหลายวัน จนกระทั่งรัฐบาลเข้าไกล่เกลี่ยจึงเข้าทำงาน ผลพลอยได้จากการนัดหยุดงานคือทางบริษัทไฟฟ้าสยามได้สนใจให้สวัสดิการแก่คนงานมากขึ้น โดยเฉพาะการ

⁹ บรรพต วีระสัย รัฐศาสตร์ทั่วไป (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2519) หน้า 371.

¹⁰ Virginia Thompson, Labour Problem in Southeast Asia (New Haven : Yale University Press, 1947) p. 239.

รักษาพยาบาล 11

ในปี 2444 ได้มีข้อบังคับของตำรวจเกี่ยวกับการควบคุมคนไข้ที่ทำงานอยู่ในบ้านชาวต่างประเทศ โดยให้นายจางนำคนไข้ไปจดทะเบียนที่สถานีตำรวจเป็นการป้องกันคนไข้ลักทรัพย์ของนายจางตามคำร้องเรียนของชาวต่างประเทศ แต่มีนายจางไปจดทะเบียนเพียง 67 ราย ในจำนวน 209 ราย การออกข้อบังคับของตำรวจที่ดังกล่าวเป็นไปเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของนายจางชาวต่างประเทศมากกว่าจะสนใจความเป็นอยู่ของคนรับใช้ชาวไทย

ต่อมาทางราชการได้มีการจดทะเบียนรถลากในปี 2456 เพื่อคุ้มครองความปลอดภัยของผู้โดยสาร การปฏิบัติงานที่สำคัญของรัฐบาลอีกอันหนึ่งคือการช่วยคนว่างงานให้ได้ทำงานในงานสาธารณะหรือที่เรียกว่า งาน "โยธา" และในปี 2462 มีการเสนอจัดตั้งหน่วยราชการความแรงงานขึ้น แต่ไม่สำเร็จ¹²

ในปี 2462 องค์การ ร. ข. ค ได้เชิญประเทศไทยเข้าร่วมประชุมที่วอชิงตัน ประเทศไทยส่งมหาอำมาตย์ตรี พระยาประกายรวงศ์ และอำมาตย์ตรี พระยาชินทรภักดี อัครราชทูตและเลขานุการสถานทูตไทย ประจำวอชิงตัน เข้าร่วมประชุม¹³ แต่เมื่อสันนิบาตชาติเชิญประเทศไทยเข้าเป็นภาคีแห่งสนธิสัญญาระหว่างประเทศเกี่ยวกับกรรมกรในปีเดียวกันนั้น รัฐบาลไทยได้ตอบปฏิเสธโดยอ้างว่าประเทศไทยเป็น

¹¹ ฎรายสะเอี้ยกการนักหยุกงานใน ยุธิษเรีเยียร (๒๗ วัชรเสถียร), ชุกจากอกัก (พระนคร : โอเคียนสโตร์, 2514) หน้า 64 - 74.

¹² นิคม จันทรวิฑูร, กำบรรายาวิชาการแรงงานและสวัสดิการ (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 1, 2513) หน้า 114.

¹³ เทียน อัจกุล, "วิวัฒนาการบริหารแรงงานในประเทศไทย" แรงงานสัมพันธ์ (กันยายน - ตุลาคม 2512) หน้า 23.

ประเทศกสิกรรม 14

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ประเทศไทยให้ความสนใจกับเศรษฐกิจตั้งที่ปรากฏในหลัก 6 ประการของคณะราษฎร ซึ่งก็เป็นนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน ดังในข้อ 3 ว่า¹⁵

"จะตองบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอคอย"

ค. การต่อสู้ของกรรมกรไทยในคานเศรษฐกิจหลัง 2475

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง สภาพแวดล้อมทางการเมืองก็มีบรรยากาศของความป็นประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้กรรมกรไทยได้มีเสรีภาพในการต่อสู้เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของตน แสดงออกด้วยการเรียกร้องและการนัดหยุดงานแพร่หลายไปรวดเร็วทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดดังนี้

เริ่มตนด้วยการนัดหยุดงานเป็นเวลา 5 วัน ของจินดากรดในกรุงเทพฯ ประมาณ 6,000 คน เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2475 เพื่อจะให้นายทุนลดค่าเช่ารถจากวันละ 75 สตางค์ เหลือ 60 สตางค์ และการนัดหยุดงานของคนงานหญิงโรงงาน

14 หิรัญ คิษฎิโกวิท, การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแรงงานของกรมแรงงาน (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะรัฐประศาสนศาสตร์, สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์, 2509) หน้า 10.

15 ชัยอนันต์ สมุทวนิช, ชัตติยา กรรณสูตร, เอกสารการเมืองการปกครองของไทย, (กรุงเทพฯ ฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2518) หน้า 209 - 211.

ยอมฆ่าในชนบุรี เมื่อเดือนกันยายน 2475 เนื่องจากถูกลดค่าจ้างลงจากวันละ 40 สตางค์ เหลือวันละ 30 สตางค์ และสามารถตกลงกันได้หลังจากหยุดงานเพียง 1 วัน โดยได้รับค่าจ้างเท่าเดิม¹⁶

ต้นเดือนพฤศจิกายน 2475 คนงานรถรางบริษัทไฟฟ้าสยาม ซึ่งมีสมาคมคนงานเก่าแก่ที่สุดได้นัดหยุดงานควยสาเหตุที่อ้างว่าทางบริษัทไม่ยุติธรรม กรรมการร้องขอให้รัฐบาลพระยามโนปกรณ์นิติธาดาเขาแทรกแซง รัฐบาลโตว่าตามวัตถุประสงค์ของสมาคมคนงานรถรางนั้น ไม่ได้ให้รัฐบาลยุ่งเกี่ยว แต่ในที่สุดรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยก็ต้องเข้าไกล่เกลี่ยและขอให้กลับเขทำงาน โดยให้สัญญาว่า ต่อไปถ้าหากมีความไม่ยุติธรรมเกิดขึ้น รัฐบาลจะพิจารณาให้ ทำที่เช่นนี้ เวอร์จิเนีย ทอมป์สัน เห็นว่าเท่ากับรัฐบาลตั้งตัวเป็นคนกลางและเป็นที่ปรึกษา ผลคือกรรมกรเกิดสำนึกในความสำคัญของพวกตน และเริ่มเบนความสนใจไปสู่การเมืองมากขึ้น¹⁷

สมาคมคนงานรถรางได้แสดงบทบาทที่ดีเมื่อเกิดการนัดหยุดงานของกรรมกรโรงสี เดือนกุมภาพันธ์ 2476 โดยประท้วงการที่นายจ้างกระจายเงินพิเศษในเทศกาลตรุษจีน ซึ่งนายจ้างอ้างว่าชาวราคาตกจึงจ่าย กรรมกรโรงสีจึงมอบให้สมาคมรถราง ซึ่งเป็นสมาคมที่จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย (จดทะเบียนก่อน 2475) เป็นตัวแทนเจรจากับนายจ้าง จากนั้นกลุ่มกรรมกรโรงสีโดยการนำของสมาคมรถรางก็ทำการโฆษณาว่า การต่อสู้ครั้งนี้เป็นการต่อสู้เพื่อสวัสดิการและความอยู่รอดของชาว

---

¹⁶ อัมพร นิละโยธิน, "สหภาพแรงงานในประเทศไทย" สหภาพกับปัญหาแรงงาน (ศูนย์วิจัยสังคมฯ ศูนย์ฝึกอบรมแรงงาน, โรงพิมพ์ประชุมช่าง, 2518) หน้า 32 - 33.

¹⁷ Virginia Thompson, op.cit., p. 239.

ไทยทั้งหมด ในที่สุดรัฐบาลต้องเข้าใกล้เกลี้ยจนสงบ ครั้งนี้กรรมการได้หาทุนมาใช้ระหว่างกรณีนักหยุดงานโดยการอัครูปถ่ายพระยาพหลพลพยุหเสนาและหลวงประดิษฐมนูธรรมออกจำหน่าย¹⁸

ง. บทบาททางการเมืองของกรรมกรระยะแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
พ.ศ. 2475¹⁹

กรรมกรไทยได้แสดงบทบาทเกี่ยวข้องกับการเมืองเป็นครั้งแรกในสมัยรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา เมื่อเกิดความขัดแย้งในคณะรัฐมนตรี โดย "สี่ทหารเสือ" คือ พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา พันเอกพระยาทรงสุรเดช พันเอก พระยา - ฤทธิอัคเนย์ พันโท พระประศาสน์พิทยายุทธ ลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีและลาออกจากราชการทหาร เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2476

ในวันที่ 16 มิถุนายน 2476 นายทวี ฤทธิเดช นายกสมาคมรชชางไถ้นำกรรมกรประมาณ 200 คน ไปชุมนุมหน้าวังปารุสกวัน เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ายับยั้งว่าการชุมนุมจะเป็นการผิดกฎหมาย ผู้นำกรรมกรก็อ้างว่าเป็น การแสดง "ศิลปะกรรม" ของพลเมืองก็แสดงความอาลัยแก่รัฐมนตรีทั้งสี่ที่ลาออก และกลุ่มกรรมกรได้พากันไปพบพระยาพหล ฯ ที่บ้านบางซื่อเพื่อแสดงความอาลัย

วันรุ่งขึ้น มีการชุมนุมของกรรมกรที่หน้าวังปารุสกวันอีก และนายทวี ฤทธิเดช ก็นำกรรมกรประมาณ 500 คน ไปพบพระยาพหล ฯ อีกครั้งที่บ้าน แจ่ง

¹⁸Virginia Thompson, op.cit., p. 239.

¹⁹ คุรายละเอียดยใน เสถียร คุภโสภณ, ชีวิตทางการเมืองของ
พอ. พระยาฤทธิอัคเนย์ (พระนคร : สำนักพิมพ์วัชรินทร์, 2514) หน้า 177 -
193.

ว่าพวกกรรมการได้เตรียมยื่นคำร้องให้รัฐบาลเรียกรัฐมนตรีทั้ง 4 เข้าประจำการ พระยาพหลฯ ๑ รับว่าถ้ารัฐบาลจะรับทำงานอีกก็ไม่ขัดข้อง กลุ่มกรรมการได้พากันไป พบพระยาฤทธิอัคเนยควยในท่านองเดียวกัน

ในวันที่ 18 มิถุนายน 2476 นายถวัติ ฤทธิเดช กุโตรเลขกราบบังคม ทูลไปพระราชวังไกลกังวล หัวหิน ตามสำเนาฎีกาโทรเลขนั้น ดังนี้

"ขอเคหะ ไต่ฝาละของชุดีพระบาท พระปกเกล้าฯ"

เนื่องจากไต่ฝาละของชุดีพระบาทโปรกเกล้าฯ ให้หัวหน้าคณะราษฎรฝ่าย ทหารมี พระยาพหลฯ ๑ เป็นประธาน ออกจากรัฐมนตรีและหน้าที่ประจำการทหาร ทานทั้งสี่นี้มีความความดีใคร่รักษาความสงบเรียบร้อยมาตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง ให้ความอนุใจแก่พวกข้าพระพุทธเจ้าเหล่ากรรมการและประชาชนจนเป็นที่วางใจอยู่แล้ว แต่ผลของชาติอื่นเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงยังไม่บรรลุ และไต่ฝาละของชุดีพระบาท ก็ทรงยอมให้ทานทั้งสี่ลาออก ทั้งข้าพระพุทธเจ้าเหล่ากรรมการและประชาชนไว้อาลัย ทะเล ซึ่งมองไม่เห็นใครจะเป็นผู้นำต่อไป ดังนี้ยอมเป็นท้าวเหวเกรงความไม่ปลอดภัย จะเกิดขึ้นในนามของสมาคม พวกข้าพระพุทธเจ้าจึงประชุมเห็นพร้อมกันขอกราบบังคม ทูลเชิญไต่ฝาละของชุดีพระบาทให้เสด็จกลับไปรักษาพระนครให้เป็นที่อนุใจของไพร่ฟ้า ชาวแผ่นดิน หรือทรงเรียกทานทั้งสี่ไปสอบสวนในการลาออกให้ชาวกระจำง เพื่อว่า ทานอาจจะได้กลับเข้ารับราชการอีก."

หลังจากนั้นเพียง 2 วัน ก็เกิดรัฐประหารในวันที่ 20 มิถุนายน 2476 นับ เป็นรัฐประหารครั้งแรกภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยมิ พันเอก พระยาพหล พหลฯ ๑ เป็นหัวหน้า ซึ่งพระยามโนปกรณนิติธาดา ได้ยอมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในวันเดียวกัน พระยาพหลฯ ๑ ได้เป็นนายกรัฐมนตรีแทน

ครั้งนี้ความเคลื่อนไหวของกลุ่มกรรมการที่มีนายถวัติ ฤทธิเดช เป็นผู้นำ ก็อาจจะพิจารณาได้ว่าเป็นบทบาทที่เข้ายุ่งเกี่ยวกับการเมืองเป็นครั้งแรก แสดงออก

เพื่อสนับสนุนนักรการเมืองโดยปราศจากวัตถุประสงค์ในการเรียกร้องสิ่งที่เป็นประโยชน์ของกรรมกรโดยตรง เช่น ในด้านค่าจ้าง สภาพการทำงาน หรือสิทธิเสรีภาพในการก่อตั้งองค์การของกรรมกร เช่น สหภาพแรงงาน

จ. บทบาทของผู้นำกรรมกรโรงไฟฟ้ากับกรณีกบฏบวรเดช

เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยโต้แย้งเค้าโครงเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ ในหมวดที่ 9 ซึ่งว่าด้วยเรื่องการป้องกันความยุ่งยากในปัญหาเรื่องความขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับกรรมกร ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ เสนอแนวความคิดที่ให้รัฐเป็นเจ้าของโรงงานเสียเอง เพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับกรรมกรด้วยการอ้างเหตุผลว่า ตามที่เอกชนเป็นเจ้าของโรงงานมักจะทำให้เกิดความวุ่นวาย เช่น ปัญหากรรมกรนัดหยุดงานดังในยุโรป และอ้างว่าแม้ในประเทศไทย ซึ่งมีจำนวนโรงงานไม่มากแต่ก็เริ่มเกิดปัญหาโดยยกตัวอย่างกรรมกรรกรงานนัดหยุดงาน ดังนั้น นายปรีดี จึงเห็นว่า หากรัฐเป็นเจ้าของโรงงานเสียเองก็จะไม่เกิดปัญหานี้ ในเรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยโต้แย้งไว้ดังนี้²⁰

" การเป็นคณงานหรือข้าราชการก็เป็นคนเหมือนกัน จะได้รับความกดขี่ก็จะสไตรค์ ได้อย่างเดียวกัน . . . กรรมกรรกรงานหยุดงานหาใช่การหยุดเพราะความเดือดร้อนจริงจึ่งอันใดไม่ ที่เกิดเป็นดังนั้นก็เพราะมีคนให้เกิดการหยุดงานขึ้นเพื่อจะได้เป็นโอกาสให้ตั้งสมาคมคณงาน และตนจะได้เป็นหัวหน้าและได้รับเงินเดือนกินสบายเท่านั้น "

²⁰ นายสุจินดา (นามแฝง) พระปกเกล้า กษัตริย์นักประชาธิปไตย
(กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, 2519) หน้า 410.

กรณีนี้ นาวาเอก พระยาศรภักย์พิพัฒน์ (เลื่อน ศรภักย์วานิช) อ้างว่า เป็นเหตุให้ นาย ถวัติ ฤทธิเดช เลขานุการสมาคมกรรมกรรรางเกิดความไม่พอใจและแสดงปฏิกิริยาบางอย่าง เมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2476²¹ และกรณีเดียวกันนี้ หนังสือพิมพ์กรุงเทพ ฯ เดลิเมล์ ฉบับวันที่ 21 กันยายน 2476 ได้ตีพิมพ์หน้าวิจารณ์เป็นอย่างมาก²² กล่าวคือได้ตำหนิรัฐบาลพระยาพหล ฯ และกระทรวงมหาดไทยว่า "นิ่งเฉยคูดาย" โดยไม่ดำเนินการแต่อย่างใด และวิจารณ์การกระทำของนายถวัติ ฤทธิเดช ว่าเป็นการประจบนักการเมือง บางคนที่กำลังกลับมาอำนาจทางการเมือง อันหมายถึงนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งกำลังเดินทางกลับเข้ามาในประเทศ หลังจากถูกคณะราษฎรขอร้องให้ออกนอกประเทศชั่วคราว กรณีเขียนเค้าโครงเศรษฐกิจ จนเป็นเหตุให้เกิดความแตกแยกในหมู่ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

หลังจากนั้นประมาณหนึ่งเดือน ได้เกิดเหตุการณ์รุนแรงในประเทศ คือ เกิดกบฏบวรเดช เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2476 เกี่ยวกับสาเหตุเรื่องนี้ พันเอก พระยาฤทธิอัคเนย์ ให้ความเห็นว่า²³ กบฏบวรเดชมีสาเหตุจากความไม่พอใจที่รัฐบาลเรียก นายปรีดี พนมยงค์ กลับจากต่างประเทศให้มาเป็นรัฐมนตรี และไม่พอใจที่รัฐบาลไม่ดำเนินการอย่างใดในกรณีนายถวัติ ฤทธิเดช ซึ่งมีความพาดพิงเกี่ยวกับเรื่องนี้ค่อนข้างทำให้มีความไม่พอใจรัฐบาลยิ่งขึ้นไปอีก

²¹ เลื่อน ศรภักย์วานิช, มันร้ายของข้าพเจ้า (พระนคร : สำนักพิมพ์ศรภักย์, 2512) หน้า 1.

²² เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

²³ เสถียร ศกุนาสถ, เรื่องเดิม, หน้า 224.

ดังปรากฏในสารสนของพันเอกพระยาสิทธิสงคราม (คืน ทาราม) แม่ทัพ
ฝ่ายบวรเดช ที่ให้นาวาเอก พระแสงสิทธิการ (แสง นนทสุต) มายืนต่อฝ่าย
รัฐบาลมีความส่วนหนึ่งว่า 24

"คณะรัฐมนตรีนี้ ... เอาหลวงประดิษฐมนูธรรม กลับเข้ามาเพื่อกำเนิน
การปกครองแบบคอมมิวนิสต์ต่อไป จึงขอให้กรมตำรวจบังคับคนลาออกจากตำแหน่งภายใน
ใน 1 ชั่วโมง ถ้ามิฉะนั้นจะไซ้กำลังบังคับและจะเข้ายึดอำนาจการปกครองชั่วคราว..."

จะเห็นได้ว่าบทบาทในด้านการเมืองของผู้นำกรรมกรไฟฟ้ายุคแรก มิได้
เป็นไปในด้านการต่อสู้เพื่อประโยชน์ของกรรมกรอย่างแท้จริง ได้แก่การยกระดับ
การครองชีพและเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของกรรมกรในการรวมกลุ่มเป็นสหภาพแรงงาน
เพื่อเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่เข้มแข็งแต่อย่างใด การนำตัวเขาไปยุ่งเกี่ยวสนับสนุน
นักการเมืองอย่างโดยตรง กลับเกิดผลร้ายแก่กรรมกรเอง เช่น ที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์
จากหนังสือพิมพ์อย่างรุนแรง เป็นการทำลายความสนับสนุนจากประชาชน ดังนั้น
จึงน่าเสียดายโอกาสอันดีที่กรรมกรจะเลยเสียภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง
สำหรับการเริ่มงานสร้างกลุ่มผลประโยชน์ของตน ทั้งนี้อาจจะเนื่องจาก นายถวัติ
ฤทธิเดช มิใช่กรรมกรที่แท้จริง แต่เป็นบุคคลภายนอกที่เข้ามาเป็นเลขากรรมการสมาคม
คนงานรถราง 25 จึงขาดความตั้งใจจริงในการสร้างความมั่นคงเข้มแข็งของกลุ่ม
ผลประโยชน์กรรมกร

---

24 เสือทอง ศุภโสภณ, เรื่องเดิม หน้า 228.

25 จากการสัมภาษณ์ นายละออง คล้ายบุญนาน อดีตพนักงานรถราง
ปัจจุบันเป็นพนักงานกองบริการภายใน การไฟฟ้านครหลวง, เมื่อ 12 มกราคม
2520.

จ. กรรมกรไทยกับนโยบายชาตินิยมของรัฐบาล

เนื่องจากกรรมกรในประเทศไทยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองยังคงเป็น
 ชาวจีนเป็นส่วนใหญ่ รัฐบาลจึงไม่สนใจสภาพความเป็นอยู่ของกรรมกร²⁶ บทบาท
 ของรัฐบาลมุ่งไปในค่านโยบายชาตินิยม คือพยายามให้มีการเข้าแทนที่กรรมกรจีนด้วย
 กรรมกรไทย คือ²⁷ ในปี 2478 - 2479 ได้มีกฎหมายที่กำหนดว่าโรงสีชาวจี
 ต้องจ้างกรรมกรเชื้อชาติไทยอย่างน้อยร้อยละ 50 ของจำนวนกรรมกร และในปีเดียวกัน
 นี้เอง ได้มีพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิในการประมง มีบัญญัติห้ามเรือไทยที่มีลูกเรือ
 ต่างชาติจับปลาในน่านน้ำไทย หรือที่มีมตติคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 8 เมษายน 2479
 ใหญ่รับเหมาทำงานของราชการต้องใช้คนงานไทยไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ในปี 2480
 รัฐบาลพยายามลดปริมาณการเข้าเมืองของคนจีน โดยมาตรการเพิ่มค่าธรรมเนียมเข้า
 เมืองเป็น 200 บาท ซึ่งเทียบกับค่าแรงเฉลี่ยเดือนละ 25 บาท ในเวลานั้นก็นับว่า
 สูงมาก

นโยบายชาตินิยมของรัฐบาลคงดำเนินไปเข้มข้นยิ่งขึ้นในสมัยรัฐบาลหลวงพิบูล
 สงคราม คือ²⁸ การพยายามให้กรรมกรไทยเข้าแทนที่กรรมกรจีนในการให้สัมปทาน
 เก็บรังนกนางแอ่น ในอุตสาหกรรมเกี่ยวกับอาหาร เกษีอ ยาสูบ และมีกฎหมายที่
 สนับสนุนให้คนขับรถแท็กซี่ชาวไทยเข้าแทนที่กรรมกรจีน หรือกฎหมายเกี่ยวกับการเดิน
 เรือไทยในปี 2482 ระบุว่าลูกเรือต้องเป็นคนไทยไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 อย่างไร

²⁶ Virginia Thompson, op.cit., p. 230.

²⁷ Virginia Thompson, op.cit., p. 228.

²⁸ Virginia Thompson, op.cit., p. 223.

ก็ตาม จำนวนกรรมกรจีนในประเทศไทยก็ยังมีมาก ดังเช่นที่หนังสือพิมพ์ The Bangkok Times ประมาณไว้ในปี 2484 ว่ามีกรรมกรจีนถึงร้อยละ 60 ของกรรมกรในภาคอุตสาหกรรมและบริการในประเทศไทย²⁹

ช. สภาพของกรรมกรในระยะก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2

สภาพของกรรมกรในระยะดังกล่าวอาจจะดูได้จากอัตราค่าจ้าง ชั่วโมงการทำงาน และสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ดังนี้³⁰

อัตราค่าจ้างของกรรมกรในระหว่างปี 2476 - 2482 "คนงานกึ่ง" หรือกรรมกรไร้ฝีมือ เพศชาย (Un - Skilled Labour) ได้รับความแรงเฉลี่ยวันละ 75 - 80 สตางค์ กรรมกรไร้ฝีมือเพศหญิง ได้รับความแรงวันละ 60 สตางค์ สำหรับชั่วโมงทำงานวันละ 8 - 9 ชั่วโมง กรรมกรที่เป็นช่างฝีมือ (Skilled Labour) ได้รับความแรงสูงสุดวันละ 2.47 บาท

อัตราค่าแรงนอกกรุงเทพฯ ๓ เท่าในกรุงเทพฯ ๓ เท่าเล็กน้อย คือกรรมกรไร้ฝีมือเพศชายได้ค่าแรงวันละ 65 สตางค์ เพศหญิงวันละ 50 สตางค์ เท่ากับอัตราค่าแรงของกรรมกรรถไฟ

ถ้าจะเปรียบเทียบกับอัตราเงินเดือนของข้าราชการสมัยนั้น ซึ่งรัฐสภายุคแรกภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองได้กำหนดเงินเดือนขั้นต่ำของข้าราชการไว้เดือนละ 30 บาท ในขณะที่กรรมกรไร้ฝีมือเพศชายได้รับค่าจ้างเดือนละ 21 บาท เพศหญิง

²⁹ Virginia Thompson, op.cit., p. 228.

³⁰ Virginia Thompson, op.cit., pp. 231 - 232.

เดือนละ 16.50 บาท ความแตกต่างในค่าแรงดังกล่าวทำให้กรรมกรรถไฟเรียกร้อง
ขอเพิ่มค่าแรงเป็นวันละ 1 บาท แต่รัฐบาล (กรรมกรรถไฟหลวง) ปฏิเสธโดยอ้างว่า
เพื่อต้องการให้กรรมกรรู้จักประหยัด และถ้าเพิ่มค่าแรงให้แล้ว กรรมกรไทยก็จะ
เอาไปเล่นการพนันหมด จะเป็นหนี้มากขึ้น ส่วนกรรมกรจีนก็จะเก็บรวบรวมส่งกลับ
บ้านเกิดเมืองนอน และยังเชื่อกรรมกรอีกว่ารัฐสามารถหาแรงงานได้อีกมาก หรือไม่
ก็ใช้เครื่องจักรเขาแทนที่แรงงานได้

ในค่านชั่วโมงทำงาน กรรมกรในกรุงเทพฯ ๓ ทำงานเฉลี่ยอาทิตย์ละ 50
ชั่วโมง ในปี 2479 - 2481 และเพิ่มเป็นอาทิตย์ละ 54 ชั่วโมงในปี 2482 แต่
กรรมกรเองดูจะมีความพอใจกับวันหยุดปีละ 17 วัน ซึ่งเป็นวันหยุดตามประเพณี ใน
ปี 2481 มีการเสนอกฎหมายให้ลดชั่วโมงทำงานเหลือวันละ 8 ชั่วโมง แต่ไม่ผ่าน
สภา

กรรมกรหญิงจะได้ค่าจ้างต่ำกว่ากรรมกรชาย ในขณะที่มีชั่วโมงทำงานเท่า
กัน มีการใช้แรงงานเด็กอยู่ทั่วทุกขบวนการในโรงงาน เช่น โรงงานไม้ขีดไฟ แต่มี
การพูดถึงเรื่องนี้ในสภาผู้แทน ดังนั้น จึงมีการเข้มงวดกวดขันให้มีการปฏิบัติตาม พ.ร.บ.
ประถมศึกษามากขึ้น เพื่อให้เด็กได้รับการศึกษาแทนการทำงาน

ในค่านที่พักอาศัย รัฐบาลและนายจ้างไม่ได้เหลียวแลเช่นกัน กรรมกรส่วน
มากเช่าห้องแถวไม่เป็นที่พักอาศัยเสียค่าเช่าเดือนละ 85 - 100 บาท ในปี 2484 ส่วน
กรรมกรที่คิดยื่นข้ออาศัยโรงยาดินเป็นที่พักโดยไม่ต้องเสียเงิน

จากสภาพความเป็นอยู่อันแร้นแค้นของกรรมกร รัฐบาลไม่อาจเพิกเฉยได้
จึงพยายามยกทรงพระราชบัญญัติแรงงานในปี 2482³¹ ซึ่งมีขอบเขตกว้างขวาง

³¹ นิคม จันทรวิฑูร, คำบรรยายวิชาการแรงงานและสวัสดิการ
(กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2513), หน้า 114 - 119.

มาก มีข้อกำหนดชั่วโมงทำงาน อัตราค่าจ้าง การคุ้มครองแรงงานเด็กและหญิง การจ่ายบำนาญการจ่ายเงินทดแทนในกรณีที่คนงานได้รับอันตรายจากการทำงาน ดังนั้น จึงเป็นที่สนใจแก่กรรมกรเป็นอันมาก แต่สภาลงมติไม่รับร่างพระราชบัญญัตินี้

ในปี 2483 มีผู้แทนราษฎรเสนอร่างกฎหมายแรงงาน ซึ่งมีข้อกำหนดเกี่ยวกับระยะเวลาทำงาน การทำสัญญาแรงงาน การจ่ายค่าล่วงเวลา ค่ารักษาพยาบาล แต่รัฐบาลก็ขอให้ถอนร่างกฎหมายนี้เสีย อ้างว่ากำลังอยู่ในระยะส่งเสริมอุตสาหกรรม ไม่ควรมีกฎหมายดังกล่าว และว่ากรรมกรส่วนมากได้รับการปฏิบัติเหมือนกันเป็นสมาชิกในครอบครัวของนายจ้างอย่างเหมาะสมและยุติธรรมแล้ว ดังนั้น ร่างกฎหมายนี้จึงถูกถอนไป³²

ได้มีการเสนอร่างกฎหมายแรงงานในทำนองเดียวกันเมื่อปี 2484 แต่ก็ตกไปในปี 2485 และในปี 2485 ก็มีการเสนอร่างกฎหมายแรงงานอีกครั้งหนึ่ง และตกไปหลังจากมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร³³

อย่างไรก็ดี ในปี 2482 ก็มีพระราชบัญญัติควบคุมโรงงานออกมาใช้ มีการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสภาพการทำงานในอุตสาหกรรมบางอย่างของเอกชน คือ มีการกำหนดในเรื่องสุขภาพอนามัยของคนงานเป็นส่วนใหญ่ เช่น ในเรื่องความสะอาด ความปลอดภัย ให้มีเครื่องป้องกันสำหรับเครื่องจักรและเครื่องมือ และการป้องกันวัตถุมีพิษและวัตถุระเบิด ให้มีรายงานเกี่ยวกับการเกิดอุบัติเหตุในการอุตสาหกรรม มีข้อกำหนดมาตรฐานเรื่องแสงสว่าง การระบายอากาศและน้ำดื่ม และเพื่อ

³² Virginia Thompson, *op. cit.*, p.231 - 232.

³³ คุรายละเอียดยกเกี่ยวกับกฎหมายแรงงาน ในนิคม จันทรวีฑูร, เรื่อง
เคิม หน้า 117 - 118.

ให้มีการดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายดังกล่าว ก็ได้มีการจัดตั้งกองควบคุมโรงงานขึ้นในกระทรวงอุตสาหกรรม มีข้อสงสัยเกี่ยวกับพระราชบัญญัตินี้มีขอบเขตอุตสาหกรรมของเอกชน มีใครครอบคลุมไปถึงอุตสาหกรรมของรัฐ เช่น โรงงานน้ำตาล โรงงานกระดาษ โรงงานซ่อมรถไฟ และอุตสาหกรรมบางประเภทก็อยู่นอกการควบคุม เช่น โรงกลั่นน้ำมัน โรงงานปูนซีเมนต์ และโรงงานยาง ยิ่งกว่านั้น การควบคุมตรวจตราซึ่งที่กล่าวมานี้กระทำเฉพาะในพระนครและธนบุรีเป็นบางแห่งเท่านั้น ไม่ได้ทั่วถึงอีกด้วย

ข. กรรมกรไทยระหว่างสงครามและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ ถูกฝ่ายสัมพันธมิตรทิ้งระเบิดอยู่เสมอ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงวางแผนย้ายเมืองหลวงไปอยู่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อหลบภัยจากการทิ้งระเบิดและเพื่อเตรียมการสู้รบกลับหลังญี่ปุ่น การก่อสร้างเมืองหลวงเพชรบูรณ์มีการเกณฑ์แรงงานจำนวนมาก ประชาชนที่ถูกเกณฑ์แรงงานเป็นกรรมกรคนละ 3 เดือน ได้รับความทุกข์ทรมานจากไข้มาเลเรียและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก เนื่องจากการขาดแคลนยารักษาโรค เมื่อรัฐบาลจอมพล ป. ลาออกเพราะแพะแค้นเสียงพระราชกำหนดการก่อสร้างเพชรบูรณ์และพุทธมณฑล รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ สั่งระงับการก่อสร้างเพชรบูรณ์ทันที กรรมกรเกณฑ์ได้เดินทางกลับภูมิลำเนาด้วยการเดินทางเท้าเปล่าพร้อมกับนำไข้มาเลเรียไปแพร่เชื้อด้วย³⁴

เวอร์จิเนีย ทอมป์สัน ตั้งข้อสงสัยว่า³⁵ สภาพต่าง ๆ ของกรรมกรไทยไม่ดีกว่าก่อนสงคราม ยังคงล้าหลังประเทศเพื่อนบ้าน เช่น มาลายู ฟิลิปปินส์

³⁴ ประทีป คล่องตรวจโรค, 55 ปีของข้าพเจ้า (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2519) หน้า 216.

³⁵ Virginia Thompson, op.cit., pp.242 - 243.

ช้ายังมีเรื่องเงินเฟ้อ ขาดแคลนปัจจัยในการดำรงชีวิต คนว่างงานมีมาก การนัดหยุดงานมีบ่อยกว่าก่อนสงครามโดยเฉพาะในกลุ่มกรรมกรจีน เนื่องจากค่าจ้างต่ำแต่ค่าครองชีพสูง และเนื่องจากกรรมกรจีนถือว่าประเทศจีนเป็นฝ่ายชนะสงคราม ไทยเป็นผู้แพ้ ส่วนกรรมกรไทยสนใจแต่เรื่องการทำเลียงชีพไม่มีการรวมกลุ่ม ขาดความสัมพันธ์ทางการเมืองเช่นเคม แม้วานักการเมืองเริ่มหาเสียงกับความทุกข์ยากของกรรมกรบางแลวก็ตาม

คั้งนั้น ในวันที่ 16 พฤศจิกายน 2488 กรรมกรจีนจำนวน 2,000 คน ลูกจ้างบริษัทชาวไทยนัดหยุดงานขอขึ้นค่าแรง และขยายจำนวนกรรมกรหยุดงานเป็น 4,000 คน กรรมกรไค้ได้รับความสำเร็จไค้ค่าแรงเพิ่ม ไค้สิทธิหยุดงานตอนเที่ยงคืน ไค้เงินพิเศษพิเศษในการทำงานวันอาทิตย์ ในการนัดหยุดงานครั้งนี้ชาวสื่อว่ามีคอมมิวนิสต์แทรก ค็อมีผู้พบเครื่องหมายซ้อนกับเคียวในใบปลิวของพวกกรรมกร ³⁶

การนัดหยุดงานที่สำคัญคือ การนัดหยุดงานของกรรมกรรถไฟมักกะสัน 2,000 คน ในเดือนมิถุนายน 2489 ยื่นขอเรียกร้อง 6 ข้อ และเดินขบวนไปพบนายกรัฐมนตรี นายปรีดี พนมยงค์ เรียกร้องให้รัฐมนตรีคมนาคมและผู้อำนวยการรถไฟมาปรึกษากัน นายปรีดี รั้บจะจัดการให้ กรรมกรจึงสัญญาว่าจะเข้าทำงานวันรุ่งขึ้น

กรรมกรจีนโรงสีชาวนัดหยุดงานอีกในเดือน เมษายน ถึง สิงหาคม 2489 ควบคุมสาเหตุทางการเมือง คือ กรรมกรจีนเรียกร้องว่าชาวที่ส่งจากประเทศไทยไปให้ประเทศจีนมีโช้ทหารฝ่ายก๊กมินตั๋ง แต่เพื่อไห้แก่ประชาชนที่ค็อดอยากเท่านั้น ชาวที่ส่งไปให้ทหารก๊กมินตั๋งตามขอตกลงระหว่างไทย อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา จะทำ

ให้การสู้รบระหว่างทหารเจียงไคเช็คกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ยื้อเยื้อไปอีก 37

๗. การจัดตั้งองค์การของกรรมกรไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

การรวมกลุ่มของกรรมกรดังกล่าวมาแล้วตามแนวความคิดของอีธมอนด์
แล้วยังเป็นเพียงระดับ Non - Associational และ Amomic group
เท่านั้น คือรวมกลุ่มด้วยความผูกพันทางเชื้อชาติและเป็นกลุ่มชั่วคราวชั่วคราว สำหรับ
การรวมกลุ่มผลประโยชน์แบบ Associational group ซึ่งเป็นระดับที่ก้าวหน้า
กว่านั้น เพิ่งปรากฏในกรรมกรของประเทศไทยเมื่อปี 2487 เมื่อกรรมกรจีนซึ่งมี
ความสำคัญทางการเมืองสูงกว่ากรรมกรไทย และมีประสบการณ์ยาวนานในการก่อตั้ง
สมาคมแซ่ ไคก่อตั้งองค์การกรรมกรขึ้น คือ สหบาลกรรมกรกลาง (Central
Union of Labour - CUL) สหบาลนี้ได้รับการยอมรับนับถือจากรัฐบาลอย่าง
เป็นทางการเมื่อ ปี 2490 38

สหบาลกรรมกรกลางนี้ น่าจะเป็นองค์การเดียวกันกับสหอาชีพกรรมกรแห่ง
ประเทศไทย ซึ่งจดทะเบียนในเดือนมกราคม 2490 39 มีลักษณะเป็นองค์การกรรมกร
ระดับสูงกว่าสหภาพแรงงานทั่วไป คือเป็นองค์การกรรมกรที่รวมเอาสมาคมกรรมกร
ต่าง ๆ ประมาณ 51 สมาคม มีสมาชิกทั้งหมดประมาณ 70,000 คน จากสมาคม
คนงานรถไฟ โรงสีข้าว และโรงเลื่อย 40

37 Virginia Thompson. op.cit., pp. 246 -,247.

38 เคนพงษ์ พลละคร, สหภาพแรงงาน, (กรุงเทพฯ ต : โรงพิมพ์ไทย
เซชม , 2515) หน้า 57.

39 Virginia Thompson, op.cit., p. 261.

40 คร.บรรพต วีระสัย และสุชฌม นวลสกุล เรื่องเดิม หน้า 5371.

ลักษณะเด่นของสหอาชีพะ คือกลุ่มผู้นำซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนไทย ส่วนสมาชิก
นั้นมีการมกรไทย 3 ใน 5 ส่วน ที่เหลือเป็นกรรมกรจีน แต่ในปี 2491 สักส่วนนี้
อาจเปลี่ยนไปเนื่องจากสมาคมกรรมกรจีนส่วนใหญ่เข้าร่วมกับสหอาชีพะเกือบทั้งหมด
สหอาชีพะมีการเคลื่อนไหวเรียกร้องให้รัฐบาลออกกฎหมายกำหนดชั่วโมงการทำงาน
เรียกร้องสิทธิการรวมกลุ่ม สิทธิในการนัดหยุดงานและการประกันสังคม⁴¹ สหอาชีพะ
มีนายเชียรไทย อภิชาติบุตร เป็นประธาน เดิมค่าสมาชิกตามความสามารถของคน
งาน สมาคมที่เป็นสมาชิกของจ่ายค่าบำรุงในอัตราร้อยละ 25 ของรายได้ของคน สห-
อาชีพะมีวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ดังนี้ คือ⁴²

1. ปรับตัวให้ทันกับความต้องการของสังคม และส่งเสริมสมาคม
แรงงาน
2. เพื่อปรับปรุงการศึกษาและวัฒนธรรมของกรรมกรในประเทศ
3. เพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการ ประกอบด้วยฝ่ายนายจ้างและฝ่ายลูก
จ้าง เพื่อระงับข้อพิพาทแรงงานฉันมิตร
4. เพื่อส่งเสริมเข้าใจในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และร่วมมือกัน
ในระหว่างคนงาน
5. ปฏิบัติการให้เป็นไปตามลักษณะของสหภาพแรงงานโดยแท้จริง
ไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองใดทั้งสิ้น

ในปี 2492 สหภาพกรรมกรหรือสหอาชีพะกรรมกรแห่งประเทศไทยได้เข้า
เป็นสมาชิกของสหพันธ์สหภาพกรรมกรแห่งโลก (World Federation of Trade

⁴¹ พิธิศ จงสถิตย์วัฒนา "ความเคลื่อนไหวของกรรมกรไทยตั้งแต่ พ.ศ.
2488 - 14 ตุลาคม 2516", ขบวนการกรรมกรในประเทศไทย (กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์พิชเชตส์, 2518) หน้า 92.

⁴² กรมแรงงาน, การแรงงาน (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยเซชม,
2517) หน้า 83.

Union - WFTU) ซึ่งมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงปารีส ประเทศเชโกสโลวาเกีย⁴³
และได้ส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุมที่ปักกิ่งในปลาย ปี 2492 ⁴⁴

ความเคลื่อนไหวของกรรมกรไทยในระยะดังกล่าวเริ่มถูกเพ่งเล็งจากรัฐบาล
ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งกลับมามีอำนาจโดยคณะรัฐประหารในปี 2491 รัฐบาล
ได้ตั้งข้อสังเกตว่าสหอาชีพะมีส่วนพัวพันกับคอมมิวนิสต์ จึงไม่ต่อทะเบียนให้ในปี 2492
สหอาชีพะจึงหมดสภาพองค์การเป็นทางการของกรรมกร แต่ยังคงมีการดำเนินงานต่อ
ไปอย่างลับ ๆ ⁴⁵

รัฐบาลจอมพล ป. ยังมีแผนการต่อต้านขบวนการกรรมกรฝ่ายตรงข้าม โดย
จัดตั้งองค์การกรรมกรฝ่ายรัฐบาลขึ้นเสียเอง ในปี 2491 คือ สหบาลกรรมกรไทย
ซึ่งภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นสมาคมกรรมกรไทย (Thai National Trade Unions
Congress - TNTUC) ภายความมุ่งหมายที่จะให้เป็นองค์การกรรมกรไว้ต่อต้าน
กับกรรมกรฝ่ายตรงข้าม ดังนั้นจึงใช้คนของฝ่ายรัฐบาลเข้าไปเป็นผู้นำของสมาคม
เช่น พลโท ชูสวัสดิ์ศรีสวัสดิ์กิจเกียรติ นายฉาย วิโรจน์ศิริ นายสังข์ พัทธโนทัย
เป็นต้น และได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลอย่างเปิดเผย เช่น ในด้านการเงิน ได้
รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลปีละ 2 แสนบาท โดยผ่านทางกรมประชาสัมพันธ์ จึง
สามารถก่อตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว มีสมาชิกประมาณ 7 หมื่นคนและเกือบทั้งหมดเป็นคน
ไทย ⁴⁶

⁴³ อัมพร นิละโยธิน, "สหภาพแรงงานในประเทศไทย" สหภาพกับปัญหา
แรงงาน (ศูนย์อบรมแรงงาน กรมแรงงาน : ประชุมช่าง , 2518) หน้า 34.

⁴⁴ พิธิศ จงสถิตย์วัฒนา, เรื่องเดิม หน้า 93.

⁴⁵ พิธิศ จงสถิตย์วัฒนา, เรื่องเดิม หน้า 93.

⁴⁶ พันเอก ชาญชัย รามโกมุท, แรงงานกับปัญหาการนัดหยุดงานใน
ประเทศไทย (วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519) หน้า 16.

สมาคมนักกรไทยเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสหพันธ์สหภาพแรงงานโลกเสรี
(International Confederation of Free Trade Union - ICFTU)
ซึ่งเป็นองค์การของกรรมกรของฝ่ายตะวันตกด้วย

สมาชิกของสมาคมนักกรไทยแทนที่จะเป็นพวกลูกจ้าง (Employees)
ทำงานรับค่าแรงแต่อย่างเดียวกัน แต่มีคณงานที่ทำงานรับจ้างอิสระอยู่ด้วย เช่น แมคคา
หายเว กรรมกรสามล้อ คนงานแบกข้าวสาร แมคคาชายฉกรรจ์⁴⁷ ซึ่งมีความต้องการ
ต่าง ๆ กันไปตามความแตกต่างของอาชีพและผลประโยชน์

วัตถุประสงค์ของสมาคมนักกรไทย มีดังนี้⁴⁸

- ก. เพื่อส่งเสริมให้มีการร่วมมือกันในระหว่างสมาชิกให้มีความรู้ และเพิ่ม
สมรรถภาพให้แก่สมาชิก
- ข. ส่งเสริมสวัสดิการคนงาน และรักษาระดับการครองชีพของสมาชิก
- ค. ส่งเสริมให้คนงานได้รับสิทธิและผลประโยชน์ตามกฎหมายและตามความ
ยุติธรรม
- ง. ส่งเสริมให้ฝ่ายนายจ้างและลูกจ้างร่วมมือกันดำเนินธุรกิจ เพื่อความ
เจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ

แต่มีผู้ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับสมาคมนักกรไทยไม่ได้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของกรรมกร
อย่างแท้จริง เช่น ไม่ปรากฏว่าเคยเรียกร้องกฎหมายแรงงานคุ้มครองกรรมกร ไม่
เคยเจรจาต่อรองกับนายจ้าง มีบทบาทแต่เพียงการต่อต้านคอมมิวนิสต์ และคณะ

⁴⁷ เคนพงษ์ พลละคร, เรื่องเดิม หน้า 59.

⁴⁸ กรมแรงงาน, เรื่องเดิม, หน้า 45 - 46.

กรรมกรบริหารสมาคมประกอบด้วยตำรวจและทหาร 49

จากนั้น จอมพล ป. ยังได้สนับสนุนให้ม็องค็การของกรรมกรขึ้นอีกหลายแห่ง
 ดังเช่น ในปี 2493 ได้จัดตั้งสหพันธ์กรรมกรสามคอก โดยให้ พลโท ชูปลัดปรปักษ์
 เป็นประธานสหพันธ์และในปี 2494 จัดตั้งสหพันธ์กรรมกรหญิงให้อยู่ในความอุปการะ
 ของท่านผู้หญิง ละเอียค พิบูลสงคราม 50

นอกจาก จอมพล ป. พยายามจัดตั้งองค์การกรรมกรฝ่ายรัฐบาลขึ้น อีกด้าน
 หนึ่งก็ได้ใช้มาตรการทางกฎหมายและทางอิทธิพลปราบปรามและกำจัดนักการเมืองฝ่าย
 ตรงข้ามไปด้วย เช่น การสังหาร 4 อดีตรัฐมนตรี นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์
 นายจำลอง ดาวเรือง ดร. ทองเปลว ชลภูมิ นายถวิล อุดล เมื่อปี 2492
 ขณะที่อยู่ในความควบคุมของตำรวจในข้อหาเป็นกบฏวังหลวง 51 ตลอดจนกรณี
 สังหาร พันตรี โผน อินทรทัต นาวาโท พจน์ จิตรทอง พันตำรวจเอก บรรจงศักดิ์
 ชีพเป็นสุข นายเตียง ศิริขันธ์ นายพร มลิทอง นายอารีย์ สีวีระ บรรณาธิการ
 หนังสือพิมพ์พิมพ์ไทย หนีสุทรง ผู้นำชาวไทยมุสลิมภาคใต้ และดร. ทวี ตะเวทิกุล 52

49 พิเชิต จงสถิตยัวัฒนา, เรื่องเดิม หน้า 95 อ้าง Frank Lombard,
 "The Thai Workers on the move" Financial Post (31 August 1973).

50 ศูนย์ประสานงานกรรมกรแห่งประเทศไทย, การต่อสู้ของกรรมกรไทย
 (กรุงเทพฯ ฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2518) หน้า 7 - 10 .

51 วิเทศกรณีย์ (นามแฝง) หลังจากนักการเมืองไทย (กรุงเทพฯ ฯ :
 รวมการพิมพ์, 2513) หน้า 464 - 471 .

52 คุรายละเอียคใน เรื่องเดียวกัน .

ในปี 2495 จอมพล ป. ก็จับกุมควาตกลางนักรการเมือง นักหนังสือพิมพ์
ครั้งใหญ่ และมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการกระทำอันเป็น
คอมมิวนิสต์ ช่วงระยะดังกล่าวมีการกล่าวกันว่า เป็น "ยุคมืด" บาง "ยุคทมิฬ" บาง
ในประวัติศาสตร์การเมืองไทย

คานกรรมกร ต่อมาในปี 2497 จอมพล ป. ได้จัดตั้งองค์การกรรมกรอีก
แห่งหนึ่ง คือ สมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทย (The Free Workmen's
Association of Thailand - FWAT) โดยมีจุดมุ่งหมายให้เป็นองค์การ
กรรมกรจีนฝ่ายรัฐบาล แทนที่สหบาลกรรมกรกลางที่รัฐบาลยุบเลิกไป สมาคมนี้ให้
กลุ่มพ่อค้าเป็นกรรมการบริหาร โดยมี พล.ต. เภา ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจ
และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้หนุนหลัง⁵³ สมาคมนี้มีสมาชิกประมาณ
14,000 คน ซึ่งร้อยละ 60 เป็นกรรมกรจีน จากอุทธรณ์ โรงสี โรงเลื่อย⁵⁴
และเช่นเดียวกับสมาคมกรรมกรไทย สมาชิกของสมาคมนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นกรรมกร
ประเภทลูกจ้าง ค่าจ้างก็ไม่คงเสีย เพราะรัฐบาลตั้งงบประมาณเงินอุดหนุนไว้
โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือตั้งคนงานจีนที่ใหม่มาเป็นฝ่ายรัฐบาล

ลักษณะเด่นขององค์การกรรมกรทั้ง 2 แห่ง คือ สมาคมกรรมกรไทยและสมาคม
เสรีแรงงานแห่งประเทศไทย คือก่อตั้งโดยรัฐบาลเป็นผู้หนุนหลัง มีความมุ่งหมาย
เฉพาะในด้านการเมือง มีนักรการเมืองและคนของรัฐบาลเป็นผู้นำและผู้นบงการ สมาชิก
ประกอบด้วยคนงานนานาประเภท มีผลประโยชน์แตกต่างกันมากมาย สมาชิกไม่ต้อง
เสียค่าจ้างสมาคม แม้เกิดการนัดหยุดงาน รัฐบาลก็ช่วยจ่ายค่าแรงและเสบียงอาหาร

⁵³ คร. บรรพต วีระสัย และสุขุม นวลสกุล เรื่องเดิม หน้า 372.

⁵⁴ คร. บรรพต วีระสัย และสุขุม นวลสกุล เรื่องเดิม หน้า 372.

รัฐบาลจัดหาสำนักงานที่ตั้งสมาคม จัดให้มีการออกหนังสือพิมพ์ทั้งภาษาไทย อังกฤษ และจีน จัดหาเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงาน ตลอดจนค่าน้ำค่าไฟ จัดให้มีสวัสดิการแก่สมาชิก เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าลดหย่อน จัดหางานให้ผู้ว่างงานทำ แก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง วิธีการเช่นนี้ เคนพงษ์ พลละคร ตั้งข้อสังเกตว่า เป็นการสงเคราะห์ของรัฐบาล โดยผ่านสมาคมกรรมกรทั้งสอง และผ่านกรมประชาสงเคราะห์นั่นเอง 55

แม้รัฐบาลจะใช้ความพยายามอย่างมากในการรวบรวมพลังกรรมกรให้เป็นฝ่ายรัฐบาลก็ตาม แต่กรรมกรก็มีความไม่พอใจ ความเคลื่อนไหวของกรรมกรในระยะต่อมากลับเป็นไปในทางต่อต้านรัฐบาล กรรมกรบางกลุ่มเรียกร้องให้ประเทศไทยถอนตัวจากองค์การซีไอโอ และเรียกร้องให้รัฐบาลเปิดความสัมพันธ์กับประเทศจีนคอมมิวนิสต์ ดังมีการเดินขบวนของกรรมกรสนับสนุนท่าทีดังกล่าวในวันกรรมกร ปี 2498 จนกระทั่งเกิดกลุ่มกรรมกรแยกตัวออกจากสมาคมกรรมกรไทย เรียกว่า กรรมกร 16 หน่วย ประกอบด้วย กรรมกรไฟฟ้า รถไฟ สามล้อ โรงสี โรงเลื่อย ทอผ้า รถเมล์ และอื่น ๆ นำโดยนายประเสริฐ ขำปลื้มจิตต์ ประธานสหพันธ์กรรมกรสามล้อ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเรียกร้องให้พระราชบัญญัติแรงงาน 56

ในปี พ.ศ. 2498 นี้ รัฐบาลได้ประกาศใช้ พ.ร.บ. พรกการเมือง กลุ่มกรรมกรจึงได้ก่อตั้งพรรคกรรมกรขึ้น มีนาย ประกอบ โดดักขันธุ์ อดีตประธานสหพันธ์กรรมกรรถไฟมักกะสันที่เคยถูกจับกุมและจำคุกเมื่อครั้งกรรมกรรถไฟหยุดงาน ในปี 2495 เป็นหัวหน้าพรรค นางไคล ชูณหจันทร์ เป็นเลขาธิการพรรค พรรคกรรมกรมีนโยบายเรียกร้องให้เลิกกฎหมายแรงงานเพื่อคุ้มครองกรรมกร และให้จัดตั้ง

55 เคนพงษ์ พลละคร, เรื่องเดิม หน้า 62.

56 พันเอก ชาญชัย รามโกมุท, เรื่องเดิม หน้า 21.

สหพันธ์แรงงานโดยเสรี เรียกร้องให้มีวันกรรมกรขึ้นมามาก 57 ปรากฏว่าพรรคนี้ไม่ได้ที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรเลย 58

ญ. กรรมกรภายหลังพระราชบัญญัติแรงงาน พุทธศักราช 2499

รัฐบาลจอมพล ป. ออกกฎหมายแรงงานฉบับสำคัญ คือ พระราชบัญญัติแรงงาน พ.ศ. 2499 เนื่องจากขอเรียกร้องของลูกจ้างรายวันเวียงนาครเซมตอรัฐบาล เรื่องเวลาทำงานโดยไม่มีวันหยุด 59 ประกอบกับท่าทีของจอมพล ป. โนมเอียงไปในทางเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในทางการเมืองมากขึ้น ภายหลังจอมพล ป. กลับจากสหรัฐอเมริกา เช่น การเปิดไฮด์ปาร์กที่สนามหลวง เป็นต้น ทางคานกรมประชาสงเคราะห์ได้เตรียมการด้านแรงงานอยู่แล้วโดยความสนับสนุนขององค์การ ILO เมื่อรัฐบาลมอบหมายให้กรมประชาสงเคราะห์พิจารณา ร่างกฎหมายแรงงาน จนผ่านออกมาปลายปี 2499 มีผลบังคับใช้เมื่อต้นปี 2500 จอมพล ป. ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้แถลงเหตุผลในการออกกฎหมายฉบับนี้ต่อสภาผู้แทนราษฎรเมื่อ 11 กันยายน 2499 ว่า 60

57 พันเอก ชาญชัย รามโกมุท , เรื่องเดิม หน้า 21.

58 เศรษฐพร กุศลวิทย์, "รัฐสภา-ภูมิหลังของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยรุ่น พ.ศ. 2476 - 2512" สัตว์การเมือง (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช , 2514) หน้า 140 -141.

59 เคนพงษ์ พลละคร, เรื่องเดิม, หน้า 66.

60 ดร.บรรพต วีระสัย และสุชุม นวลสกุล เรื่องเดิม หน้า 374 อ้าง สุวิชัย พันธเศรษฐ, พระราชบัญญัติแรงงาน พ.ศ. 2499 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรโสภณ, 2500.)

"โดยที่ประเทศไทยได้พัฒนาการมาจนถึงบัดนี้ พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม และธุรกิจ มีความเจริญมากขึ้น ถึงขั้นที่จะต้องมีการคุ้มครองแรงงานเพื่อประโยชน์ร่วมกันและการประสานงาน ตลอดจนความเข้าใจอันดีซึ่งกันและกันระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง และโดยคำนึงถึงการที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกขององค์การกรรมกรระหว่างประเทศมาตั้งแต่แรกตั้ง ซึ่งเป็นการแสดงความสนใจของประเทศต่อการใช้แรงงานอันเป็นปัจจัยสำคัญในทางเศรษฐกิจ ทั้งในด้านการผลิตและการบริโภค และโดยที่รัฐบาลนั้นนโยบายส่งเสริมแรงงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมในอันที่จะพัฒนาเศรษฐกิจ และสิ่งเสริมความเป็นธรรมแห่งสังคมตามคัลลองแห่งระบอบเสรีประชาธิปไตย จึงเห็นสมควรตรากฎหมายวางระเบียบการใช้แรงงานหรือสภาพการทำงาน รับรองสิทธิของลูกจ้างที่จะก่อตั้งและเข้าร่วมสหภาพแรงงาน การเจรจาต่อรองกับนายจ้าง ตลอดจนกำหนดวิธีแก้ปัญหาคัดแย้งระหว่างกัน เพื่อให้เป็นมาตรฐานที่จะเป็นหลักประกันสวัสดิภาพ อนามัย และความมั่นคงในการทำงานประกอบอาชีพ"

จากกฎหมายฉบับสำคัญในประวัติศาสตร์ของกรรมกรไทยฉบับนี้ สาระสำคัญที่กรรมกรพึงพอใจที่สุดคือ การรับรองสิทธิของลูกจ้างที่จะก่อตั้งและเข้าร่วมสหภาพแรงงานว่าเป็นการถูกต้องตามกฎหมาย ดังนั้นภายหลังกฎหมายนี้ใช้บังคับ ปรากฏว่ามีสหภาพแรงงานขอจดทะเบียนเป็นจำนวนมากถึง 154 สหภาพ⁶¹ และมีองค์การกรรมกรระดับสหพันธ์ ซึ่งใหญ่กว่าสหภาพแรงงาน 2 องค์การ คือ สหพันธ์แรงงานแห่งประเทศไทย และสหพันธ์เสรีแรงงานแห่งประเทศไทย สหพันธ์แรงงานแห่งประเทศไทย จดทะเบียน ปี 2500 มีสหภาพแรงงานในเครือ 25 สหภาพ ผู้ก่อตั้งคือกลุ่มผู้นำกรรมกร

⁶¹ พิชิต จงสถิตย์วัฒนา, เรื่องเดิม หน้า 101.

16 หน่วยเคมี⁶² สหพันธ์กรรมกรนี้อยู่ในความอุปถัมภ์ของ จอมพล ป. มีสมาชิกน้อย
เพียง 800 คนเท่านั้น⁶³ สหพันธ์เสรีแรงงานแห่งประเทศไทย ซึ่งเคยมีมาก่อนและ
จดทะเบียนใหม่ตาม พรบ. แรงงาน 2499 มีสหภาพแรงงานเป็นสมาชิก ประมาณ
24 สหภาพ อยู่ในความสนับสนุนของ พล.ต. เภา ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจ มี
สมาชิกเพียง 1,500 คน⁶⁴

เนื่องจากรัฐบาล จอมพล ป. กำลังสิ้นสุกลง และเตรียมการหาเสียงเลือกตั้ง
ทั่วไปในเดือน กุมภาพันธ์ 2500 ดังนั้น ฝ่ายรัฐบาลจึงพยายามทุกวิถีทางที่จะชนะ
การเลือกตั้งเพื่อเป็นรัฐบาลโดยการเลือกตั้งให้ได้ เป็นการหาความชอบธรรม
(Legitimacy) ในการปกครองวิธีการหนึ่งคือการมุ่งหาคะแนนเสียงในกลุ่มกรรม-
กรซึ่งเป็นคะแนนเสียงกลุ่มใหญ่ในเมืองหลวง ซึ่งมีส่วนทำให้ลักษณะของสหภาพแรงงาน
ในเวลานั้นเป็นดังนี้⁶⁵

1. ขาดความเป็นตัวของตัวเอง เพราะนักการเมืองเข้าแทรกแซง โดย
การเข้าบงการอยู่เบื้องหลัง เพื่อหวังผลหาเสียงในการเลือกตั้ง
2. ขาดการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และขาดความเป็นปึกแผ่น ตามลักษณะ
ของกลุ่มในสังคมไทย เช่น เกิดสหภาพแรงงานขนาดเล็ก มีสมาชิกเพียง
20 - 30 คน เป็นจำนวนมากและเนื่องจากกฎหมายเปิดช่องไว้ให้คน
งานเพียง 7 คน ก็ขอก่อตั้งเป็นสหภาพแรงงานได้ เกิดปัญหาในการ

⁶² พันเอก ชาญชัย งามโกมุท, เรื่องเคมี หน้า 21.

⁶³ พิเชิต จงสติกยวิวัฒนา, เรื่องเคมี หน้า 100.

⁶⁴ พิเชิต จงสติกยวิวัฒนา, เรื่องเคมี หน้า 100.

⁶⁵ คูรายละเอียดยุค เคนพงษ์ พลละคร, เรื่องเคมี หน้า 72 - 74.

บริหารงาน ขาดกำลังสมาชิก กำลังเงิน ขาดความรู้ แม่ทาง
ราชการจะช่วยให้มีการอบรมก็ยังเป็นเพียงการเริ่มต้น

ดังนั้นในปี 2500 เหตุการณ์คานแรงงานจึงวุ่นวาย มีการนัดหยุดงานและ
การปิดงานกวาง รวม 22 ครั้ง คนงานที่หยุดงานประมาณ 12,977 คน จำนวน
วันหยุดงานทั้งสิ้น 207 วัน ⁶⁶ นับว่าเป็นสถิติสูงสุดอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนหน้า
นั้น

ในด้านความสัมพันธ์กับประเทศคอมมิวนิสต์ ในปี 2500 มีผู้แทนกรรมกร
ไทย 2 คณะ รวม 9 คน เดินทางไปร่วมฉลองวันกรรมกรสากลที่ปักกิ่ง เมื่อเดินทาง
กลับประเทศไทยก็ถูกจับกุมในข้อหาให้การกระทำเป็นคอมมิวนิสต์ และถูกควบคุมตัวอยู่
ระยะหนึ่ง ⁶⁷

ในการเลือกตั้งทั่วไป วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2500 รัฐบาลจอมพล ป. ถูก
โจมตีอย่างรุนแรงว่าทำให้เป็นการเลือกตั้งที่สกปรกที่สุด นักศึกษาเดินขบวนประท้วง
ไปทำเนียบรัฐบาล แต่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ สามารถรับฝูงชนไว้ได้และกลายเป็น
"ขวัญใจประชาชน" ⁶⁸ และในวันที่ 16 กันยายน 2500 จอมพล สฤษดิ์ ก็ทำรัฐ
ประหารขับไล่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม และ พล.ต.อ. เภา ศิริยานนท์ ออกนอก
ประเทศและมอบหมายให้ นายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรีชั่วคราว และหลังจาก
การเลือกตั้งทั่วไป 15 ธันวาคม 2500 มีรัฐบาลผสมโดย พลโท ถนอม กิตติขจร

⁶⁶ เคนพงษ์ พลละคร, เรื่องเดิม หน้า 77.

⁶⁷ พันเอก ชาญชัย รามโกมุท, เรื่องเดิม หน้า 22.

⁶⁸ "วิเทศกรณีย์" เรื่องเดิม หน้า 353.

เป็นนายกรัฐมนตรีบริหารประเทศ ได้ไม่ครบปี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ทำรัฐประหารซ้ำอีกครั้ง เมื่อ 20 ตุลาคม 2501

ในระยะรัฐบาล นายพจน์ สารสิน และรัฐบาล พลโท ถนอม กิตติขจร นั้น กรรมการและองค์การกรรมการยังมีบทบาทเคลื่อนไหวอยู่ไต่บาง เพราะมีกฎหมายแรงงาน 2499คุ้มครอง ผู้แทนกรรมการไทยยังเดินทางไปร่วมงานฉลองวันกรรมการในประเทศคอมมิวนิสต์ทั้งจีนและในยุโรปตะวันออก⁶⁹

แต่ภายหลัง จอมพล สฤษดิ์ ทำรัฐประหาร 20 ตุลาคม 2501 แล้ว ก็ได้ยกเลิกสิทธิเสรีภาพในทางการเมืองของประชาชน โดยประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญ ยกเลิกสภาผู้แทนราษฎร ยกเลิกพรรคการเมือง และยกเลิกสิทธิเสรีภาพของกรรมการ ในการรวมกลุ่มก่อตั้งองค์การกรรมการ โดยมีประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 19 วันที่ 31 ตุลาคม 2501 ควบคุมการอ้างเหตุผลดังนี้⁷⁰

"โดยที่พระราชบัญญัติแรงงาน พ.ศ. 2499 มีบทบัญญัติไม่เหมาะสม เปิดช่องให้เป็นเครื่องมือของส่งเสริมให้เกิดความวุ่นวาย ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ทำลายความเห็นใจและประนีประนอมระหว่างกัน กับทั้งเป็นโอกาสให้ตัวแทนของคอมมิวนิสต์อาศัยบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้เป็นเครื่องมือของลูกจ้างในทางมิชอบอันเป็นกลวิธีเพื่อจุดประสงค์ตามแผนการณ์ ทั้งนี้ทำให้เกิดระส่ำระสายในการประกอบอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม เป็นภัยร้ายแรงแก่การดำเนินงานเศรษฐกิจ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของประเทศ ดังปรากฏตามข้อเท็จจริงที่ได้เกิดขึ้นแล้ว คณะปฏิวัติเห็น

69 พันเอก ชาญชัย รามโกมุท เรื่องเดิม หน้า 23.

70 เคนพงษ์ พดละคร เรื่องเดิม หน้า 79.

สมควรให้ยกเลิกพระราชบัญญัตินี้เสีย... จึงให้ยกเลิกพระราชบัญญัติแรงงาน พ.ศ. 2499 บรรดาสภาพแรงงานและสหพันธ์ที่ได้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัตินี้ตั้งกล่าวแล้ว เป็นอันสิ้นสุดลงด้วย"

และหลังจากนั้น ปรากฏว่ามีผู้นำสภาพแรงงานและนักการเมืองที่สนับสนุน ขบวนการสภาพแรงงานถูกจับกุมจำนวนมาก ⁷¹ และในปี 2502 มีการจับกุมผู้นำ กรรมกรอีก เช่น นายศุภชัย ศรีสติ กับพวกประมาณ 10 คน ในข้อหาทำการกระทำ อันเป็นคอมมิวนิสต์ ในที่สุด นายศุภชัย ศรีสติ ก็ถูกประหารชีวิต ด้วยมาตรา 17 ตามคำสั่งของ จอมพล สฤษดิ์ เมื่อ 6 กรกฎาคม 2502 นับจากนั้นบทบาทความเคลื่อนไหวของกรรมกรและกลุ่มผลประโยชน์ของกรรมกรไทยก็สลายไปอย่างสิ้นเชิง ⁷² หลังจากเพิ่งก่อตั้งมาได้เพียงปีเศษ ๆ เท่านั้น

ฉ. กรรมกรสมัยรัฐบาลคณะปฏิวัติ

รัฐบาลคณะปฏิวัติของจอมพล สฤษดิ์ และรัฐบาลคณะปฏิวัติของ จอมพล ถนอม กิตติขจร มีช่วงระยะเวลาด้วยกันยาวนานประมาณ 15 ปี ตั้งแต่ 20 ตุลาคม 2501 ถึง 14 ตุลาคม 2516 สิทธิและเสรีภาพในการรวมตัวเป็นกลุ่มผลประโยชน์ของกรรมกร ถูกจำกัดอย่างสิ้นเชิงในระยะแรก ๆ สมัยจอมพล สฤษดิ์ และไปผ่อนคลายลงในตอนปลายรัฐบาล จอมพล ถนอม กิตติขจร ในปี 2514 - 2515

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ยกเลิก พ.ร.บ. แรงงาน 2499 แล้ว ก็ได้ออกกฎหมาย เกี่ยวกับแรงงานมาแทน 5 ฉบับ ในรูปของประกาศกระทรวงมหาดไทย ได้แก่การ

⁷¹ เกณฑ์ พงษ์ พลละคร, เรื่องเดิม หน้า 79 - 81.

⁷² พันเอก ชาตชัย รามโกมุท, เรื่องเดิม หน้า 24.

กำหนดเวลาทำงาน อัตราค่าจ้าง วันหยุด การใช้แรงงานหญิงและเด็ก การจ่าย
เงินทดแทนเกี่ยวกับโรคซึ่งเกิดจากการทำงาน ปรากฏว่ามีหลักเกณฑ์ส่วนใหญ่เช่นเดียวกับ
กับ พ.ร.บ. แรงงาน 2499 ที่ยกเลิกไป แสดงให้เห็นว่าที่จอมพล สฤษดิ์ ยกเลิก
พ.ร.บ. แรงงาน 2499 ก็มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อการทำลายกลุ่มผลประโยชน์ของกรรม-
กรในรูปแบบของสหภาพแรงงานโดยเฉพาะ ⁷³

จากนั้นรัฐบาลคณะปฏิวัติได้วางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยมี
นโยบายส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม ตั้งแต่ปี 2503 โดยใช้มาตรการ
ต่าง ๆ เช่น ค่านาฬิกา และจัดตั้งหน่วยงานเพื่อเสริมสร้างบรรยากาศการลงทุน ปรากฏ
ว่าได้ผลในการขยายตัวทางอุตสาหกรรมกว้างขวาง จากปี 2503 ถึงปี 2511 จำนวน
โรงงานอุตสาหกรรมเดิมมีประมาณ 16,000 โรง เพิ่มขึ้นเป็น 44,258 โรง เฉพาะ
ในกรุงเทพฯ เพิ่มขึ้นจาก 7,000 โรง เป็น 12,000 โรง ⁷⁴ (ดังแสดงในตาราง
ที่ 1)

⁷³ พันเอก ชาญชัย รามโกมุท , เรื่องเดิม หน้า 52.

⁷⁴ มาสุข พงษ์ไพจิตร "วิวัฒนาการเบื้องต้นของสมาคมลูกจ้างในอุตสาหกรรม-
กรรมไทย", ค่าจ้างและแรงงานสัมพันธ์ในอุตสาหกรรมไทย (กรุงเทพฯ ฯ :
โรงพิมพ์คุรุสภา , 2519) หน้า 75.

ตารางที่ 1

จำนวนโรงงานแจกแจงตามประเภทของกลุ่มอุตสาหกรรม
- พ.ศ. 2511 ทวีราชอาณาจักร

ประเภทอุตสาหกรรม	รวมทั้งราชอาณาจักร	พระนคร ธนบุรี	จังหวัดอื่น ๆ
เหมืองแร่โลหะ	4	2	2
การระเบิดหิน ขุดดิน และทราย	169	5	164
อุตสาหกรรมอาหารรวมทั้งโรงสีข้าว (ยกเว้นอุตสาหกรรมทำเครื่องดัด)	28,177	1,155	27,022
อุตสาหกรรมเครื่องดัด	156	53	103
อุตสาหกรรมยาสูบและผลิตภัณฑ์ จากยาสูบ	242	33	153
อุตสาหกรรมสิ่งทอ	1,341	1,036	305
การทำรองเท้าหนัง เครื่องนุ่งห่มอื่น ๆ และผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป	79	79	-
การทำไม้กอกและไม้ ยกเว้นการทำ เครื่องเรือน	1,333	1,039	297
รวม	44,258	12,001	32,257

ที่มา : กระทรวงอุตสาหกรรม

จากการขยายตัวของอุตสาหกรรมในช่วงเวลาดังกล่าว ทำให้เกิดความต้อ
 การแรงงานคานอุตสาหกรรมสูงขึ้นไปด้วยอย่างมาก อัตราการเพิ่มของแรงงานอุตสาหกรรม
 อุตสาหกรรมมีสูง ในขณะที่แรงงานคานเกษตรกรรมลดลง จากการสำรวจแรงงาน ปรากฏ
 ว่าอัตราแรงงานคานเกษตรลดลงจากร้อยละ 81.6 ในปี 2503 เหลือ 73.8 ในปี
 2510 และอัตราแรงงานภาคอุตสาหกรรม การค้าและบริการเพิ่มจากร้อยละ 18.4
 ในปี 2503 เป็นร้อยละ 26.2 ในปี 2510 (ตามตาราง ที่ 2 และ 3)

ตารางที่ 2

อัตราประชากรผู้ทำงานในกิจการเกษตรและอุตสาหกรรม
 (พ.ศ. 2480 - 2510)

สาขา	พ.ศ. 2480	พ.ศ. 2490	พ.ศ. 2503	พ.ศ. 2509	พ.ศ. 2510
- เกษตรกรรม	89 %	84.4 %	81.6 %	79.8 %	73.8 %
- อุตสาหกรรม พาณิชยและบริการ	11 %	15.6 %	18.4 %	20.2 %	26.2 %
รวม	100	100	100	100	100

ที่มา : รวบรวมจาก เอกสารข้อมูล ของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ
 กิจแห่งชาติ และของสำนักงานสถิติแห่งชาติ.

ตารางที่ 3

จำนวนและอัตราส่วนร้อยละของผู้มีงานทำ จำแนกตามอุตสาหกรรม
(พฤษภาคม - กันยายน 2510)

อุตสาหกรรม	รวมทั้งราชอาณาจักร	
	จำนวน	ร้อยละ
เกษตรกรรม การป่าไม้ การล่าสัตว์ และการประมง	11,206,423	73.8
การขุดแร่โลหะและอโลหะ	20,966	0.1
หัตถอุตสาหกรรม	752,092	5.0
การก่อสร้าง ขอม รือถนนและทำลาย	171,753	1.1
การสาธารณูปโภคและการสาธารณสุข	9,026	0.1
พาณิชย์กรรม	1,317,736	8.7
การขนส่ง คลังสินค้า และการคมนาคม	240,406	1.6
บริการ	1,230,907	8.1
กิจการที่ระบุไม่แจชัดหรือไม่ทราบ	231,998	1.5
รวม	15,181,307	100.0

ที่มา : เอกสาร การสำรวจแรงงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ.

มีนักวิชาการของไทยบางคนถือว่าประเทศไทยเข้าสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมอย่างเต็มที่ (fully industrialized country) แล้วตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2514⁷⁵ ซึ่งค่อนข้างขัดกับความรู้สึกเก่า ๆ ที่มีถือกันมานานว่าเป็นประเทศเกษตรกรรม ช่วงระยะเวลา 10 ปี ตั้งแต่ 2501 - 2511 รัฐบาลได้พยายามช่วยในการพัฒนาอุตสาหกรรมโดยการเสริมสร้างบรรยากาศการลงทุน ซึ่งจะก้าวหน้าไปได้ก็เพราะรัฐบาลช่วยในการลดการบริโภคน้ำมันตามแนวความคิดของ เอ.เอฟ.เค. ออแกนส์กี ที่ว่ารัฐบาลใด ๆ มีส่วนช่วยลดการบริโภคน้ำมัน 3 ทางคือ⁷⁶

1. โดยนโยบายกคค่างานให้ค่าไว้
2. โดยการไม่ให้มีมาตรการสวัสดิการของรัฐบาล
3. ใช้มาตรการกคไม่ให้มีการประท้วงหรือการต่อต้าน

วิธีสำคัญจะกคค่างานไว้ก็คือ การกคค่างานไม่ให้มีสภาพแรงงานและปราบปรามการนัดหยุดงาน รัฐบาลคณะปฏิวัติของจอมพล สฤษดิ์ และจอมพล ถนอม ก็ใช้มาตรการในแบบเดียวกัน การขาดสภาพแรงงานไว้เป็นกลุ่มผลประโยชน์คอยต่อสู้เรียกร้องค่าแรง ทำให้กรรมกรไทยมีอัตราค่าแรงเพิ่มขึ้นน้อยมาก คือในระยะเวลาประมาณ 15 ปี ค่าแรงรายวันเพิ่มขึ้นเพียง 1 - 2 บาท ในขณะที่เดียวกันค่าครอง

⁷⁵ ทรายนละเอียดยุคในไขแสง รักวานิช " การเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรไปสู่สังคมอุตสาหกรรมของไทยระหว่าง พ.ศ. 2504 - 2507 " วารสารเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (พฤศจิกายน 2519).

⁷⁶ ทรายนละเอียดยุคใน A.F.K. Organski, the Stages of Political Development แปลโดย ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2516) หน้า 45 - 62.

ชีพได้ปรับตัวสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว กรรมการจึงมีความเดือดร้อนเพิ่มขึ้น 77

ดังนั้น เมื่อท่าทีของรัฐบาลไทยโอนคล้ายการจำกัดเสรีภาพทางการเมืองของประชาชนลง จนกระทั่งมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ปี 2511 ของจอมพล ถนอม และหลังการเลือกตั้งทั่วไปปี 2512 กรรมการที่ถูกกักมานานนับสิบปีและมีความเดือดร้อน เพราะค่าครองชีพและสภาพการทำงานที่เลว จึงเริ่มเคลื่อนไหวอีกครั้งหนึ่ง โดยมี การนัดหยุดงานบ่อยครั้ง รัฐบาลจึงยอมให้มีการร่างกฎหมายแรงงาน ในปลายปี 2514 แต่หยุดชงักไปเมื่อจอมพล ถนอม ฯ ทำการรัฐประหาร เมื่อ 17 พฤศจิกายน 2514 เปลี่ยนระบอบประชาธิปไตยที่มีระบอบเผด็จการกึ่งเคม แต่รัฐบาลคณะปฏิวัติยังยอมให้กฎหมายแรงงานออกมาได้ ในรูปของประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 103 ลงวันที่ 16 มีนาคม 2515 ยอมให้กรรมกรมีสิทธิก่อตั้งสหภาพแรงงานได้โดยใช้ชื่อว่า สมาคมลูกจ้าง เป็นองค์การของกรรมกรที่ถูกต้องตามกฎหมาย เป็นครั้งที่ 2 นับจาก พ.ร.บ. แรงงาน 2499 ก้าวที่รัฐบาลยอมออกกฎหมายแรงงานครั้งนี้ มีผู้ตั้งข้อสังเกต ว่าเป็นเพราะรัฐบาลถูกบีบคั้นจากที่ประชุมองค์การ ILO 78

แต่จากคำบอกเล่าของนายจำนงค์ พงษ์แสงจันทร์ 79 อ้างว่า ก่อนหน้ามี การประกาศคณะปฏิวัติ ที่ 103 มีกลุ่มผู้นำกรรมกรขอ จัดงานฉลองวันแรงงานหรือวัน

77 สุวิทย์ ยี่งวรพันธุ์ , การบริหารแรงงานในประเทศไทย พ.ศ. 2520 (กรมแรงงาน , เอกสาร รง. 186 / 20, 31 มกราคม 2520) หน้า 9 - 10.

78 พิชิต จงสถิตย์วัฒนา, เรื่องเกม หน้า 107.

79 จากการสัมภาษณ์ นายจำนงค์ พงษ์แสงจันทร์ ผู้ก่อตั้งและประธาน กรรมการคนแรกของสมาคมลูกจ้างการไฟฟ้านครหลวง, เมื่อ วันที่ 12 มกราคม 2520.

กรรมกรที่ส่วนลุ่มพินี้ รัฐบาลยินยอมและรับเป็นเจ้าของกิจการให้ด้วย กลุ่มผู้นำกรรมกร ซึ่งส่วนใหญ่เคยเป็นผู้นำกรรมกรสมัย พ.ร.บ. แรงงาน 2499 ก็ขอรองจอมพล ถนอม ให้มีกฎหมายแรงงานยอมรับสิทธิในการรวมกลุ่มของกรรมกร จอมพล ถนอมรับว่าจะ ยินยอมโดยให้ฝ่ายกรรมกรร่างกฎหมายมาให้พิจารณา กลุ่มผู้นำกรรมกรไปเข้าตึกแถว ตำบลบางซื่อ กรุงเทพฯ ฯ จัดการประชุม โดยมีตัวแทนกรรมกรไฟฟ้า รถไฟ เทศบาล ท่าเรือ อุตสาหกรรม กระจับปี่ กระจับปี่ ปูนซีเมนต์ กรรมกรขนส่งสินค้า ทางน้ำ และอื่น ๆ เพื่อร่างกฎหมายแรงงานขึ้น โดยใช้กฎหมายแรงงาน 2499 เป็น หลัก เสร็จแล้วมอบให้พรรคสหประชาไทยซึ่งเป็นพรรคฝ่ายรัฐบาล โดยมีนาย ลี- ละลอง บุณนาค เป็นผู้ร่วมพิจารณากับฝ่ายกรรมกรโดยใช้เวลาแรมเดือนก่อนจะออกมา ประกาศใช้ในรูปของประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 103 ซึ่งมีเจตนารมณ์ว่า 80

"โดยที่คณะปฏิวัติได้พิจารณาเห็นว่า การให้ความคุ้มครองแรงงานแก่ลูกจ้าง และการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการสร้าง สรรความเจริญก้าวหน้าของประเทศ สมควรปรับปรุงส่งเสริมให้สอดคล้องกับการพัฒนา ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ เพื่อให้การใช้แรงงานเป็นไป โดยเหมาะสม และการแก้ไขข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างได้เป็นไปโดยวิธีปรอง ดองและเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย..."

อาศัยประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 103 จึงมีประกาศกระทรวงมหาดไทยเกี่ยว กับงานแรงงานหลายเรื่อง ได้แก่การคุ้มครองแรงงาน เช่น การใช้แรงงานเด็กและ ผู้หญิง เกี่ยวกับค่าจ้างเงินทดแทน การสวัสดิการ กำหนดงานที่อาจเป็นอันตราย ต่อสุขภาพ กำหนดวันแรงงานแห่งชาติ และในเรื่องแรงงานสัมพันธ์ให้สิทธิแก่คนงาน

80 "ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 103" ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 89 ตอนที่ 41 (16 มีนาคม 2515) หน้า 1.

ในการจัดตั้งสมาคมลูกจ้างโดยการขอจดทะเบียนกับกรมแรงงาน ตามข้อ 33 ดังนี้ 81

"ข้อ 33 ลูกจ้างมีสิทธิขอจัดตั้งสมาคมลูกจ้างเพื่อดำเนินการอันมีวัตถุประสงค์ในการแสวงหาและคุ้มครองประโยชน์เกี่ยวกับสภาพการจ้าง สวัสดิภาพในการทำงาน การจัดสวัสดิการและส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง และระหว่างลูกจ้างด้วยกัน

สมาคมลูกจ้างต้องประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นลูกจ้างของนายจ้างคนเดียวกัน หรือประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นลูกจ้าง ซึ่งทำงานในกิจการประเภทเดียวกัน โดยไม่คำนึงว่าจะมีนายจ้างกี่คน

สมาคมลูกจ้างหลายสมาคมในกิจการประเภทเดียวกัน อาจรวมกันก่อตั้งสมาคมในกลุ่มของคนชั้นใด"

ตามข้อ 33 นี้ หมายความว่า ถ้าเป็นลูกจ้างของนายจ้างคนเดียวกัน ย่อมไม่จำกัดทั้งประเภทกิจการและไม่จำกัดว่ากิจการนั้นจะทำอยู่ในจังหวัดเดียวกันหรือไม่ ทั้งนี้ลูกจ้างของนายจ้างคนเดียวกันแม้กิจการหลายประเภทและดำเนินการในหลายจังหวัดก็อาจขอจัดตั้งเป็นสมาคมลูกจ้างเดียวกันได้ ประเภทนี้อาจจัดเป็นสมาคมลูกจ้างหรือสหภาพแรงงานประเภท House Unions ได้

ส่วนสมาคมลูกจ้างในกิจการประเภทเดียวกัน เช่น อุตสาหกรรมน้ำมันปิโตรเลียมหลายแห่งมีนายจ้างหลายคน อาจจัดตั้งเป็นสมาคมลูกจ้างอุตสาหกรรมน้ำมันปิโตรเลียมได้ จัดเป็นประเภท Industrial Unions

---

81 ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องการแรงงานสัมพันธ์ (ฉบับที่ 2) ลงวันที่ 26 สิงหาคม 2517.

เป็นที่น่าสังเกตว่า พระราชบัญญัติแรงงาน 2499 เรียกองค์การของลูกจ้างว่า สหภาพแรงงาน แต่ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 103 เปลี่ยนเป็นสมาคมลูกจ้าง โดยเหตุผลที่ไม่ทราบได้

นอกจากนี้ถ้าจะเปรียบเทียบในด้านการให้สิทธิเสรีภาพแก่กรรมกรแล้ว พ.ร.บ.แรงงาน 2499 ให้อำนาจกว้างกว่าประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 103 กล่าวคือ พ.ร.บ.แรงงาน 2499 เปิดโอกาสให้มีการจัดตั้งองค์การกรรมกรระดับสูงได้ถึงสหพันธ์แรงงาน ซึ่งเป็นองค์การขนาดใหญ่กว่าและอยู่ในระดับสูงกว่าสหภาพแรงงาน สหภาพแรงงานตั้งแต่ 2 แห่งขึ้นไป ขอก่อตั้งสหพันธ์ได้โดยจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลต่างหากจากสหภาพแรงงานที่เป็นสมาชิกสหพันธ์ สหพันธ์นี้มีสิทธิเข้าร่วมเจรจาต่อรองกับนายจ้างได้ 82

ส่วนประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 103 ไม่มีบทบัญญัติให้สิทธิในการจัดตั้งสหพันธ์แรงงาน นับว่าสิทธิเสรีภาพในการจัดตั้งองค์การกรรมกรมีขอบเขตแคบกว่ากัน

สำหรับการควบคุม สหภาพแรงงานหรือสมาคมลูกจ้างตั้งแต่สองแห่งขึ้นไปเป็นสหภาพแรงงานใหม่นั้น กฎหมายทั้ง 2 ฉบับดังกล่าวได้ให้สิทธิไว้เหมือนกัน

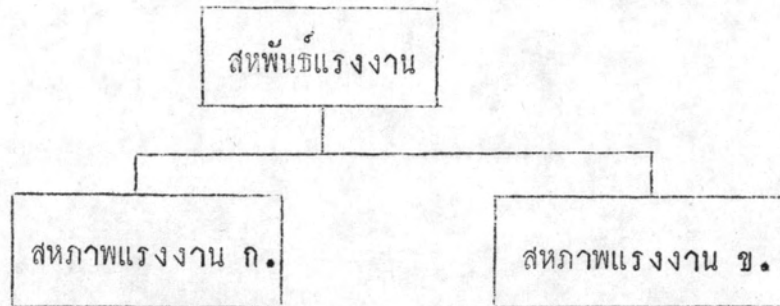
ลักษณะการตั้งสหพันธ์ต่างกับการควบคุมสหภาพแรงงานเข้าด้วยกัน แสดงไว้ในแผนภาพที่ 2 และ 3

---

82 พระราชบัญญัติแรงงาน พ.ศ. 2499 หมวด 7 ว่าด้วยสหพันธ์.

แผนภาพที่ 2

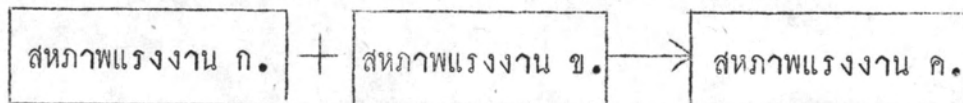
แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสหพันธ์แรงงานกับสหภาพแรงงานในสังกัด

ที่มา : ผู้ศึกษาคัดแปลงจากพระราชบัญญัติแรงงาน พ.ศ. 2499.

แผนภาพที่ 3

แสดงการควบสหภาพแรงงาน 2 แห่งเป็นสหภาพแรงงานเดียว

ที่มา : ผู้ศึกษาคัดแปลงจากพระราชบัญญัติแรงงาน พ.ศ. 2499 และประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 103.

ในแผนภาพที่ 2 จะเห็นได้ว่า การรวมเป็นสหพันธ์เป็นการรวมในทางตั้ง (Vertical) โดยสหภาพแรงงานทั้ง 2 ยังคงอยู่ ส่วนในแผนภาพที่ 3 การควบ

สหภาพแรงงานเป็นการรวมกันในแนวนระกัษ (Horizontal) สหภาพแรงงานเดิม
สลายตัวไป โดยคงเล็กและถอนการจดทะเบียนเสียควย

ณ. บทบาทกรรมกรภายหลังประกาศณะปฏิวัติ ฉบับที่ 103 วันที่ 16 มีนาคม 2515

แม้จะมีประกาศณะปฏิวัติ ฉบับที่ 103 ให้สิทธิกรรมกรจัดตั้งสมาคมลูกจ้าง
เมื่อ 16 มีนาคม 2515 แต่เวลาดวงเลยไปถึง 6 เดือนเศษ คือเมื่อวันที่ 29
กันยายน ถึงได้มีลูกจ้างขอจดทะเบียนสมาคมลูกจ้างกับกรมแรงงานเป็นแห่งแรก
ซึ่งได้แก่สมาคมลูกจ้างการไฟฟ้านครหลวง นายจ่านงค์ พงษ์แสงจันทร์ ผู้ก่อตั้ง
สมาคมนี้อ้างเหตุผลที่จดทะเบียนล่าช้าไปว่าเพราะไม่แน่ใจในท่าทีของรัฐบาลเกรงจะ
เป็นอุปบายของรัฐบาล ซึ่งผู้นำกรรมกรอาจถูกจับกุมเหมือนเมื่อสมัยจอมพลสฤษดิ์อีก จึง
รอดูเหตุการณ์ไปก่อนจนกว่าจะมีความมั่นใจในความปลอดภัย⁸³ หลังจากมีสมาคมลูก
จ้างการไฟฟ้านครหลวงแล้วก็มีกลุ่มกรรมกรขอจดทะเบียนเป็นสมาคมลูกจ้างเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

บทบาทของสมาคมลูกจ้างหรือบทบาทของกรรมกรทั่วไป ตั้งแต่ปี 2515 ถึง
ตุลาคม 2516 มีความเคลื่อนไหวน้อย ซึ่งอาจเนื่องจากสาเหตุสำคัญ 4 ประการ
ที่กรมแรงงานให้ความเห็นไว้ ดังนี้⁸⁴

1. มีการบริหารประเทศแบบทหาร เช่น การใช้กฎอัยการศึก ทำให้การ
แสดงออกของผู้ใช้แรงงานไม่ปรากฏให้เห็น
2. การเมืองทั้งในและนอกประเทศอยู่ในภาวะปกติ ไม่ก่อให้เกิดผลสะ
สะท้อนให้กรรมกรเคลื่อนไหวเรียกร้อง

⁸³ จากการสัมภาษณ์ นายจ่านงค์ พงษ์แสงจันทร์, เมื่อวันที่ 12 มกราคม
2520.

⁸⁴ สุวิทย์ ยี่งวรพันธ์, เรื่องเดิม, หน้า 19

3. เศรษฐกิจและค่าครองชีพทั้งภายในและภายนอกประเทศอยู่ในภาวะปกติ โดยเฉพาะในปี 2515 ภาวะเศรษฐกิจภายในประเทศจัดว่าอยู่ในเกณฑ์รุ่งเรือง

4. กฎหมายแรงงานก่อนปี 2515 มีขอบเขตจำกัด ไม่เปิดโอกาสให้ผู้ใช้แรงงานได้รวมตัวกันก่อตั้งองค์กรของตน การแสดงออกต่าง ๆ จึงมีน้อย"

นับตั้งแต่ปี 2516 กรรมกรมีบทบาทและความเคลื่อนไหวมากขึ้น ซึ่งกรมแรงงานวิเคราะห์สาเหตุไว้ดังนี้" 85

"1. ภายหลังจากเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 ระบบสังคมและการเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปมาก กรรมกร ขาวนา นิสิตนักศึกษาและประชาชนได้แสดงออกถึงสิทธิและเสรีภาพอย่างเปิดเผยแจ่มแจ้ง มีการเรียกร้องถึงสิทธิและผลประโยชน์ที่ตนคิดว่าควรมีควรได้ มีการเสนอข้อคิดเห็นและขอเข้าร่วมในนโยบายและการบริหารงานของนายจ้างและรัฐบาลหลายกรณี

2. การปรับปรุงกฎหมายแรงงานทั้งกฎหมายคุ้มครองแรงงาน และกฎหมายแรงงานสัมพันธ์และผลประโยชน์อย่างกว้างขวาง ผู้ใช้แรงงานได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองยิ่งกว่าสมัยใด และยังได้รวมตัวกันก่อตั้งเป็นสหภาพแรงงานโดยทั่วไป ประกอบกับการเมืองภายในและภายนอกประเทศได้มีส่วนสนับสนุนอยู่ไม่น้อย ทำให้พลังของผู้ใช้แรงงานแข็งแกร่งขึ้นอย่างเห็นได้ชัด และผู้นำของผู้ใช้แรงงานสามารถปรากฏตัวและแสดงออกได้อย่างเปิดเผย ซึ่งแตกต่างกับสมัยก่อนปี 2515

3. ภาวะเศรษฐกิจภายนอกประเทศเริ่มซบงักงันตั้งแต่ปลายปี 2515 ราคาน้ำมันและวัตถุดิบสูงขึ้น ค่าครองชีพเมื่อก่อนปี 2516 เพิ่มขึ้นไม่เกินร้อยละ 5 ต่อปี ซึ่งเป็นอัตราการเพิ่มอย่างปกติ แต่เนื่องจากผลกระทบทางเศรษฐกิจราคาน้ำมันและ

วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต ทำให้ค่าครองชีพในปี 2516 สูงขึ้นกว่าปี 2515 ถึงร้อยละ 11.7 และในปี 2517 เพิ่มขึ้นจากปี 2516 ถึงร้อยละ 23.3 จึงได้มีการเรียกร้องจากผู้ใช้แรงงานในด้านความเป็นอยู่อย่างกว้างขวาง แม้ในปี 2518 ค่าครองชีพเพิ่มขึ้นจากปี 2517 เพียงร้อยละ 4 แต่ฐานะของค่าครองชีพได้สูงมากอยู่แล้ว การเรียกร้องจึงยังคงมีอยู่"

ร. บทบาทและความเคลื่อนไหวของกรรมกร ตั้งแต่ วันที่ 14 ตุลาคม 2516 ถึง ปลายปี พ.ศ. 2519

ความเคลื่อนไหวของกรรมกรไทยในรูปของการนัดหยุดงานก่อนปี 2516 มีน้อย คือ มีการนัดหยุดงานอย่างมากไม่เคยเกินปีละ 34 รายและไม่มี ความรุนแรง แต่ถึงปี 2516 ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 โดยนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนรวมกำลังขับไล่วิรัฐบาลเผด็จการของจอมพล ถนอม และจอมพลประภาสได้สำเร็จ หลังจากนั้นได้เกิดข้อพิพาทแรงงานและการนัดหยุดงานขึ้นมากมายและรวดเร็ว กล่าวคือในปี 2516 ได้เกิดการนัดหยุดงาน 501 ครั้ง มีลูกจ้างเกี่ยวข้อง 177,977 คน (ดูจากตารางที่ 4) จะเห็นได้ชัดถึงความเปลี่ยนแปลงอันนี้ตั้งแต่ ปี 2499 และปี 2500 ซึ่งยังมี พ.ร.บ. แรงงาน 2499 ใช้อยู่ และช่วงรัฐบาลคณะปฏิวัติ ระหว่างปี 2501 ถึง 2515 การนัดหยุดงานมีไม่มากนัก และหลังปี 2516 ไปแล้ว การนัดหยุดงานเริ่มลดลงโดยลำดับ

การต่อสู้ของกรรมกรในปี 2516 เป็นการขอเพิ่มค่าจ้างและค่าครองชีพถึงร้อยละ 40 ในปี 2517 การต่อสู้ของกรรมกรมุ่งเรียกร้องให้มีการปรับปรุงการบริหารงานของนายจ้างถึงร้อยละ 45 ในปี 2518 กลับไปเน้นการขอเพิ่มค่าจ้างและค่าครองชีพ คือร้อยละ 40 รองลงไปคือเรื่องสวัสดิการถึงร้อยละ 26 ⁸⁶

⁸⁶ สุวิทย์ ยี่งวรพันธุ์ , การบริหารแรงงานในประเทศไทย พ.ศ.2520 (กรมแรงงาน : เอกสาร รง. 186/20, 31 มกราคม 2520) หน้า 15-16.

ตารางที่ 4

การพิพาทแรงงานถึงขั้นนัดหยุดงาน 2499 - 2515

ปี พ.ศ.	จำนวนขอพิพาทแรงงานถึงขั้นนัดหยุดงาน(ครั้ง)	จำนวนลูกจ้างที่เกี่ยวข้อง	จำนวนวันทำงานที่สูญเสีย	
2499	1956	12	86	3,673
2500	1957	21	203	12,947
2501	1958	4	458	4,202
2502	1959	11	846	8,060
2503	1960	2	3	64
2504	1961	2	68	93
2505	1962	3	81	63
2506	1963	4	118	159
2507	1964	6	300	539
2508	1965	17	3,753	6,566
2509	1966	17	5,413	18,764
2510	1967	2	470	420
2511	1968	14	1,867	3,217
2512	1969	18	5,345	23,593
2513	1970	25	2,888	6,004
2514	1971	27	5,153	12,646
2515	1972	34	7,603	19,903
2516	1973	501	177,887	296,887
2517	1974	358	105,883	507,607.5
2518	1975	241	94,747	722,946
2519	1976	133	65,342	495,610.5

ที่มา : สถิติ-แรงงาน กรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย

การนัดหยุดงานที่เกิดขึ้นมากมายในปี 2516 ส่วนมากสามารถตกลงกันได้รวดเร็วไม่ยืดเยื้อ คือใช้เวลาไม่เกิน 2 วัน แต่ในปี 2517 การนัดหยุดงานยืดเยื้อออกไปประมาณรายละเอียด 5 วัน และเพิ่มเป็น 7 วันในปี 2518 และ 2519 87

ผลการต่อสู้เรียกร้องของกรรมกรมีผลให้ได้รับค่าจ้างเพิ่มขึ้นประมาณ 150 - 220 บาท และได้รับสวัสดิการดีขึ้น เช่น เรื่องอาหาร ที่พัก รถรับส่ง เสื้อผ้าชุดทำงานและการรักษาพยาบาล นอกจากนี้นายจ้างยังยินยอมปรับปรุงการบริหารงานให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกจ้างอีกด้วย นับแต่กลางปี 2518 การต่อสู้เรียกร้องของกรรมกรส่วนมากเกิดขึ้นในกิจการขนาดใหญ่ที่มีฐานะดี มีการเจรจาต่อรองที่ยืดเยื้อขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการให้บุคคลภายนอกเข้ามาเป็นที่ปรึกษาทั้งฝ่ายนายจ้างและลูกจ้าง และสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจไม่อำนวยให้ตกลงกันได้โดยง่าย ดังนั้นจึงต้องอาศัยนักการเมืองหลายระดับเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ยหาข้อยุติ 88

ในช่วงปี 2516 ถึง 2519 ลูกจ้างในรัฐวิสาหกิจมีการต่อสู้เรียกร้องจนถึงขั้นพิพาทแรงงาน 52 แห่ง รวมทั้งหมด 67 ครั้ง และการเรียกร้องในรัฐวิสาหกิจขนาดใหญ่เป็นกิจการสาธารณูปโภคหลายแห่งมักดำเนินไปแบบต่อเนื่อง เป็นลูกโซ่หลายครั้ง และมักจะเป็นการเรียกร้องให้ปรับปรุงการบริหารงานเป็นเรื่องสำคัญ รองลงไปก็ได้แก่การขอเพิ่มค่าจ้าง การสวัสดิการและหลักประกันในการถูกสอบสวนเมื่อกระทำผิดระเบียบข้อบังคับ 89

87 เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

88 เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

89 เรื่องเดียวกัน หน้า 21.

1. บทบาทสหภาพแรงงานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 - 2519

สหภาพแรงงานซึ่งเคยเรียกว่าสมาคมลูกจ้างในประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 103 ได้จดทะเบียนกับกรมแรงงานตั้งแต่ ปี 2515 จนถึงวันที่ 16 ธันวาคม 2519 มีจำนวนทั้งสิ้น 185 สหภาพ อยู่ในกรุงเทพฯ 107 สหภาพ อยู่ในต่างจังหวัด 78 สหภาพ สหภาพแรงงาน 185 แห่งนี้ มีจำนวนสมาชิก 104,031 คน แยกเป็น กรุงเทพฯ 80,575 คน ต่างจังหวัด 23,456 คน สำหรับสหพันธ์แรงงานซึ่งเป็นองค์การกรรมกรระดับสูงกว่าสหภาพแรงงานที่จดทะเบียนกับกรมแรงงานมีเพียง 1 แห่ง คือ สหพันธ์แรงงานน้ำมันปิโตรเลียมและเคมีภัณฑ์⁹⁰ สหพันธ์แรงงานอีกแห่งหนึ่งที่มีบทบาทเป็นที่ปรากฏ แต่ไม่ได้ออกทะเบียนกับกรมแรงงานคือ สหพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจ

บทบาทของสหภาพแรงงานในช่วงปี 2516 ถึง 2519 ได้มีสหภาพแรงงานเข้าเกี่ยวข้องในการพิพาทแรงงานและการเรียกร้องค่าจ้างประมาณ 1 ใน 4 ซึ่งสหภาพแรงงานส่วนมากได้ช่วยให้การเจรจาต่อรองเป็นไปด้วยดีและมีระเบียบเรียบร้อย ส่วนสหภาพแรงงานในรัฐวิสาหกิจนั้นได้มีบทบาทในการเรียกร้องให้ค่าจ้าง ค่าครองชีพขั้นต่ำของพนักงานรัฐวิสาหกิจเพิ่มขึ้นอีกเกือบเท่าตัวในรอบ 3 ปี⁹¹

2. บทบาทของกลุ่มสหภาพแรงงาน

ในปี 2517 สหภาพแรงงานได้ก่อตัวจับกลุ่มเป็นกลุ่มผลประโยชน์ในระดับสูงขึ้น คือเป็นกลุ่มสหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย ซึ่งต่อมาได้มีบทบาทอย่างมากทั้งด้าน

⁹⁰ กรมแรงงาน, สำนักงานทะเบียนกลาง กองแรงงานสัมพันธ์ รายชื่อสหภาพแรงงาน (เอกสารอัครสำเนา 20 หน้า) หน้า 20.

⁹¹ สุวิทย์ ยี่งวรพันธุ์, เรื่องเดิม หน้า 16.

เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง กลุ่มสหภาพแรงงานเกิดขึ้นโดยมีการพบปะปรึกษาหารือกันระหว่างผู้นำของสหภาพแรงงานหลายแห่ง ประกอบกับกรมแรงงานได้มีนโยบายส่งเสริมการรวมตัวเป็นองค์การของกรรมกร จึงได้ให้ความช่วยเหลือในการหาสถานที่ประชุมและเจ้าหน้าที่ดำเนินการประชุม บรรดาผู้นำสหภาพแรงงานจึงมีโอกาสประชุมกันเดือนละ 2 ครั้ง ในวันอาทิตย์ ณ กรมแรงงาน ⁹²

จากการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นดังกล่าว ได้เริ่มมีการก่อตัวเป็นองค์การขึ้น เรียกว่า กลุ่มสหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย มีลักษณะเป็นการเกาะกลุ่มอย่างหลวม ๆ เพราะว่ามีจำนวนสหภาพเข้าร่วมประชุมไม่คงที่ เปลี่ยนแปลงอยู่ระหว่าง 30 สหภาพ ถึงประมาณ 90 สหภาพ ยังขาดระบบระเบียบในการจัดองค์การ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นระยะแรกของการก่อตัว ดังนั้นจึงมีจำนวนสหภาพแรงงานสมาชิกไม่แน่นอน เพราะการเป็นสมาชิกกลุ่มระยะนี้เป็นเพียงการส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุมเท่านั้น ยังมีได้มีระเบียบในการรับสมัครสมาชิก ⁹³

ในระยะต้นปี 2517 กลุ่มสหภาพแรงงานมีประธานและเลขานุการชั่วคราว คือ นายบุญเที่ยง เจริญพิทักษ์ แห่งสหภาพแรงงานการรถไฟแห่งประเทศไทย และนายฉันทน์ วงษ์ดี แห่งสหภาพแรงงานอุตสาหกรรมเหล็กและโลหะ ต่อมามีการประชุมเปลี่ยนตัวผู้นำกลุ่มอีก 2 ครั้ง ครั้งแรกประธานได้แก่ นายฉันทน์ วงษ์ดี ครั้งที่สองได้แก่ นายวิเชียร ศรีวิเชียร แห่งสหภาพแรงงานขนส่งสินค้าทางเรือ ⁹⁴

⁹² สัมภาษณ์ นายไพศาล รัชชยานันท์ อดีตประธานสภาแรงงานแห่งประเทศไทย, เมื่อ 15 มีนาคม 2520.

⁹³ สัมภาษณ์ นายไพศาล รัชชยานันท์, ครั้งเดียวกัน.

⁹⁴ กลุ่มสหภาพแรงงาน รายงานการประชุมครั้งที่ 24/2518 วันที่ 21 ธันวาคม 2518 (เอกสารอัครสาเนา).

เดือนธันวาคม 2518 กลุ่มสหภาพแรงงานพยายามจัดองค์การให้ระเบียบ
ดีขึ้น (Well Organized) เช่น จัดตำแหน่งหน้าที่ภายในกลุ่มให้ชัดเจนขึ้นกว่าเดิม
โดยการประชุมเลือกผู้นำสหภาพเข้าดำรงตำแหน่งในกลุ่ม ดังนี้ 95

ประธานกลุ่ม นายไพศาล วัชชัยนันท์ (ประธานสหภาพแรงงานการ
ไฟฟ้า นครหลวง)

รองประธาน นายอารี โภคทวี (ประธานสหภาพแรงงานน้ำมันและ
ผลิตภัณฑ์น้ำมันปิโตรเลียม)

รองประธาน นายอารมณ พงษ์พจน์ (ประชาสัมพันธ์สหภาพแรงงานการ
ประปา นครหลวง)

เลขานุการ นายสายหยุด ศรีสุภักษ์ (กรรมการสหภาพแรงงานการ
ไฟฟ้า นครหลวง)

รองเลขานุการ นายวิฑูร เทียนเครือ (กรรมการสหภาพแรงงานการไฟฟ้า
นครหลวง)

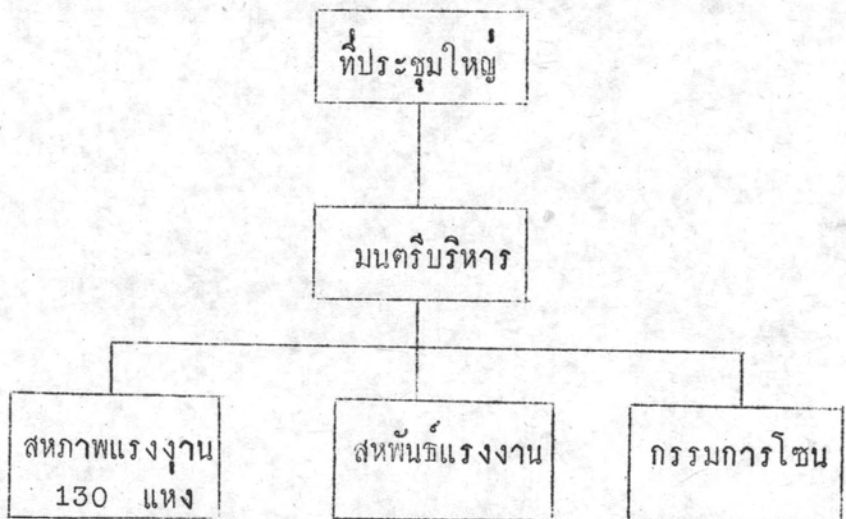
เหรัญญิก นายประภาศ พงษ์จินดา (เลขานุการสหภาพแรงงาน
ยาสูบ)

รองเหรัญญิก นายอำนาจ นุชประไพ (กรรมการสหภาพแรงงานการ
ประปาแห่งประเทศไทย)

นอกจากจัดตำแหน่งต่าง ๆ แล้ว ยังให้มีคณะกรรมการบริหาร (ซึ่งต่อมาภายหลังเรียกว่า มนตรีบริหารสภาแรงงาน) อีก 15 คน ประกอบด้วยบรรดาผู้นำของสหภาพแรงงาน เช่น สหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวง บุญรอดบริวเวอรี่ ครุนครหลวง การประปา ยาสุมบ รสพ. น้ำมันภาคใต้ ผลิตภัณฑ์สังกะสี องค์การเชอเพิลิง ขนส่งสินค้าทางเรือ รถไฟ องค์การโทรศัพท์ อุตสาหกรรมเหล็กและโลหะแห่งประเทศไทย และองค์การค้ำชูสภา⁹⁶ เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้นำของกลุ่มสหภาพแรงงานเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจเป็นส่วนใหญ่

แผนภาพที่ 34

แสดงการจัดองค์การของกลุ่มสหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย

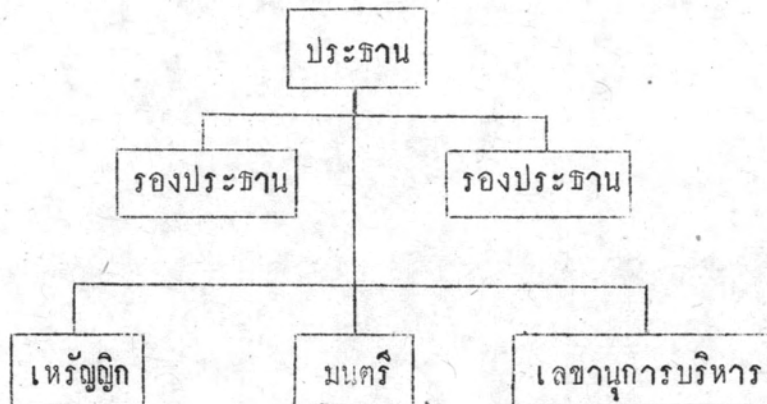
ที่มา : ผู้ศึกษาคัดแปลงจากแผนผังองค์การบริหารกลุ่มสหภาพแรงงาน
สหภาพแรงงาน 19 ฉบับพิเศษ วันแรงงานแห่งชาติ (กรุงเทพฯ :
บริษัทชาวสารธุรกิจและวิจัย จำกัด , 2519) หน้า 10.

ที่ประชุมใหญ่ ประกอบด้วยผู้แทนจากสหภาพละ 2 คน ประชุมเดือนละ 2 ครั้ง
 มนตรีบริหาร ประกอบด้วยมนตรี 22 คน เลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่
 กรรมกรไซน แบ่งตามภูมิภาค 8 แห่งทั่วประเทศไทย

⁹⁶ กลุ่มสหภาพแรงงาน รอยงวนอวประชน ครั้นเดิมฉบับ

แผนภาพที่ 5

แสดงการจัดองค์การของมนตรีบริหาร

ที่มา : ผู้ศึกษาคัดแปลงจากรายงานการประชุมกลุ่มสหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย, ครั้งที่ 24/2518 วันที่ 21 ธันวาคม 2518.

นอกจากกลุ่มสหภาพแรงงานที่นายไพศาล ชวิชัยนันท์ เป็นผู้นำกลุ่มแล้ว ยังมีกลุ่มกรรมกรที่มีบทบาทในช่วงเวลาเดียวกันอีก 2 กลุ่มคือ สภาองค์การแรงงานแห่งประเทศไทยและศูนย์ประสานงานกรรมกรแห่งประเทศไทย

สภาองค์การแรงงานแห่งประเทศไทย (The National Council of Labour Organizations) เป็นการรวมกลุ่มของสหภาพแรงงานในย่านจังหวัดสมุทรปราการ ส่วนใหญ่ในอำเภอพระประแดง เมื่อถึงเดือนมิถุนายน 2519 นั้น ปรากฏว่าประกอบด้วยสมาชิก 9 สหภาพ ได้แก่ สหภาพสิ่งทอแห่งประเทศไทย สหภาพลัทธิเทคซ์ไทย จำกัด สหภาพอุตสาหกรรมฟอกหนัง สหภาพอุตสาหกรรมรถยนต์ สหภาพอุตสาหกรรมเครื่องมือประมง สหภาพสแตนเลส สหภาพรถยนต์โดยสาร สหภาพมหานครขนส่ง

สหภาพยานยนต์พานิช⁹⁷ กลุ่ม 9 สหภาพดังกล่าวนี้มี นายสนั่น วงศ์สุธี แห่งสหภาพ
สิ่งทอแห่งประเทศไทย เป็นเลขาธิการ

บทบาทของกลุ่มกรรมกร 9 สหภาพนี้มีไม่มากนัก ส่วนใหญ่ปรากฏในด้านการ
จัดอบรมและสัมมนาให้ความรู้แก่สมาชิก โดยการติดต่อขอทุนจากองค์การกรรมกรในต่าง
ประเทศ นายสนั่น วงศ์สุธี เคยนำกลุ่มเข้าร่วมประชุมกับกลุ่มของนายไพศาล รัชช-
ชัยนันท์ ในต้นเดือนมกราคม 2519 เพื่อขอให้พวกตนได้รวมเป็นมนตรีกลุ่มสหภาพ
จำนวน 3 คน ครั้นเวลาที่ประชุมกลุ่มสหภาพปฏิเสหก์พาพวกเดินออก (Walk - out)
จากที่ประชุม⁹⁸ กลุ่มสภาองค์การแรงงานนี้จากการศึกษาพบว่าร่องรอยว่าจะมีลักษณะ
ในทางอนุรักษนิยมหรือเป็นฝ่าย"ขวา" มากกว่ากลุ่มสหภาพแรงงานและศูนย์ประสาน
งานกรรมกร อันเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งกับสองกลุ่มหลังอยู่บางเป็นบางครั้ง

ศูนย์ประสานงานกรรมกรแห่งประเทศไทย ซึ่งมีนายเทอดภูมิ ใจดี เป็น
ประธานศูนย์ นายเสกสรร ประเสริฐกุล (ประธานสหพันธ์นักศึกษาเสรี) เป็น
เลขาธิการ นายประสิทธิ์ ไชยโย เป็นรองประธาน ศูนย์นี้ก่อตัวขึ้นเมื่อเดือน
ธันวาคม 2517⁹⁹ มีบทบาทเด่นชัดในทางการเมืองมากกว่าทางเศรษฐกิจ มี
ลักษณะเป็นกลุ่มอุดมการ (Ideological group) มากกว่าจะเป็นกลุ่มผล
ประโยชน์ เพราะไม่ได้ปรากฏว่ามีสมาชิกเป็นสหภาพแรงงานใดบ้าง เลขาธิการศูนย์
เองก็เป็นผู้รำนักศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในเหตุการณ์วัน"มหาวิปโยค" 14 ตุลาคม 2516

⁹⁷ ข่าวสารสภาองค์การแรงงานแห่งประเทศไทย, ฉบับพิเศษ (สิงหาคม
2519) หน้า 5.

⁹⁸ กลุ่มสหภาพแรงงาน, รายงานการประชุม, วันที่ 4 มกราคม 2519.

⁹⁹ รศต. อภิรัชย์ สรศิริ "บทบาทของกรรมกรในฐานะกลุ่มผลประโยชน์
ในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2518) หน้า 162.

สำหรับนายเทอดภูมิ ใจดี เคยมีบทบาทอย่างมากในการเข้าร่วมการนัดหยุดงานของพนักงานโรงแรมชั้นหนึ่ง ในฐานะผู้นำการเรียกร้อง เช่น กรณีโรงแรมสยามอินเตอร์คอนติเนนตัล โรงแรมดุสิตธานี ในปี 2517 และกรณีคนงานบริษัทสแตนคาร์ดการ์เมนต์ ในกลางปี 2518¹⁰⁰ หลังจากนั้นบทบาท ของศูนย์ฯ ก็ลดลง เนื่องจากไม่มีการปรากฏบทบาทของผู้นำศูนย์ประสานงานกรรมกรต่อสาธารณชนอีก.

สำหรับบทบาทของกลุ่มสหภาพแรงงานของนายไพศาล ชวัชชัยนันท์ ปรากฏว่ามีบทบาทมากกว่าอีก 2 กลุ่ม และแสดงบทบาททั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจยาวนานกว่าบทบาทในระยะแรกของกลุ่มสหภาพแรงงานเริ่มเมื่อมีการนัดหยุดงานของกรรมกรโรงงานทอผ้ายานพระประแดง ในเดือนมิถุนายน 2517 โดยการชุมนุมกันมีจำนวนหลายหมื่นคน ยื่นขอเรียกร้องต่อรัฐบาลผ่านทางกรมแรงงาน รวม 6 ข้อ ซึ่งเน้นการเรียกร้องมิให้มีการปลดคนงานแม่จะลดการผลิต และเรียกร้องขอให้รัฐบาลปรับปรุงค่าแรงงานขั้นต่ำจากวันละ 16 บาท เป็นวันละ 25 บาท กลุ่มสหภาพแรงงานจำนวน 34 แห่ง คอยการนำของ นายวิเชียร ศรีวิเชียร ไคสมทบยื่นขอเรียกร้องอีก 6 ข้อ ต่อมายางโรงงานทอผาเพราะเห็นว่าข้อเรียกร้องเดิม 6 ข้อนั้น เป็นข้อเรียกร้องต่อรัฐบาล มิใช่ต่อนายจ้าง ข้อเรียกร้อง 6 ข้อหลังส่วนใหญ่เป็นเรื่องสวัสดิการและระเบียบในการปฏิบัติงาน¹⁰¹ ปรากฏว่ารัฐบาลกับกรรมกรตกลงกันได้เกือบทุกข้อ กรรมกรจึงสลายตัวสู่สภาพปกติ

เมื่อเดือนพฤษภาคม 2518 มีการนัดหยุดงานของกรรมกรบริษัทสแตนคาร์ดการ์เมนต์ เกิดการปะทะระหว่างตำรวจ ซึ่งนำโดย พตอ. ยุทธนา วรณโกวิท

¹⁰⁰ กุรายละเอียดยกใน พันเอก ชาดูชัย รามโกมุท, เรื่องเดิม หน้า 71, 94.

¹⁰¹ พันเอก ชาดูชัย รามโกมุท, เรื่องเดิม หน้า 66 - 67.

ผู้บังคับการตำรวจนครบาลได้ กับกรมกรเป็นเหตุให้กรมกรหญิงบาดเจ็บ 50 กว่าคน ต้องไปโรงพยาบาล 17 คน อากาสาหัส 3 คน กลุ่มพลังต่าง ๆ จึงร่วมกันประท้วง ในครั้งนั้นกลุ่มสหภาพแรงงานจำนวน 64 แห่ง โค่นีกกำลังกับกลุ่มพลังของนายเทอคภูมิ ใจดี โค้เขาพบนายกรรัฐมนตรี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ทำเนียบรัฐบาลเพื่อยื่นขอเรียกร้อง 5 ข้อ เช่นให้ปลด พตอ. ยุทธนา พรรณโกวิท และไม่ให้รัฐบาลใช้กำลังกับกรมกร ให้จ่ายค่าทำขวัญกรมกรบาดเจ็บ ให้รัฐบาลบังคับนายจ้างให้ยอมทำตามขอเรียกร้องและให้หน่วยกระหิงแคงออกจากโรงแรมดุสิตธานี และเปิดกิจการต่อไปด้วย ¹⁰²

ครั้งนั้นกลุ่มสหภาพแรงงาน ได้ถูกต่อต้านจากกรมกรย้ายสมุทรปราการ 19 กลุ่ม ซึ่งมี สหภาพแรงงาน 9 แห่งเป็นแกนกลาง (กลุ่มนี้ต่อมาก่อตัวเป็นสภาองค์กรแรงงานแห่งประเทศไทย ในการนำของ นายสนั่น วงศ์สุธี) กล่าวคือ ได้มีแถลงการณ์โจมตีกลุ่มสหภาพแรงงานว่า แอบอ้างรายชื่อของกรมกร 19 กลุ่มไปใช้ในการเรียกร้องและยังโจมตีว่า เป็นกลุ่มนักปลุกระดม เข้ามารับในคราบของกรมกร กรมกรและรัฐบาลอย่าได้หลงเชื่อ ¹⁰³ เมื่อกลุ่มสหภาพแรงงาน คงเรียกร้องอย่างแข็งกร้าวในข้อที่ขอให้ปลด พตอ. ยุทธนา พรรณโกวิท พร้อมควมมีคำขู่จะตัดน้ำตัดไฟ กลุ่มกรมกรของนายสนั่น วงศ์สุธี ได้โศวว่า ถ้าจะมีการตัดน้ำตัดไฟ พวกตนก็จะตอบแทนอย่างรุนแรงที่สุด นับว่ากลุ่มนายสนั่น วงศ์สุธี ได้ประกาศตนเป็นฝ่ายเดียวกับรัฐบาล แต่รัฐบาลก็ทำความตกลงกับกลุ่มสหภาพแรงงาน 64 แห่ง (มีนายผัน วงษ์คี เป็นประธาน) ได้ในถนนเดือนมิถุนายน 2518 ¹⁰⁴

102 พันเอก ชาญชัย รามโกมุท, เรื่องเดิม หน้า 94 - 95.

103 พันเอก ชาญชัย รามโกมุท, เรื่องเดิม หน้า 96.

104 พันเอก ชาญชัย รามโกมุท, เรื่องเดิม หน้า 101

ในคานการเมือง กลุ่มสหภาพแรงงานเคยมีบทบาทในการประท้วงร่างพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ 2518 เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2518 โดยได้จับกลุ่มประท้วงที่หน้าสถานีวิทยุแห่งชาติ เรียกร้องว่า การที่ร่าง พ.ร.บ. กังกลาว มีหมวด 5 ว่าด้วยการรวมการลูกจ้างนั้น ทำให้เกิดองค์การกรรมกรซ้ำซ้อนกับสหภาพแรงงาน และจะเกิดการแข่งขันกันเองจนตกอยู่ที่อิทธิพลของนายจ้างได้

ต่อมาในวันที่ 22 มกราคม 2518 กลุ่มสหภาพแรงงานที่ได้รอฟังผลอยู่ที่หน้าสถานีวิทยุก็ได้แสดงความผิดหวังที่ร่าง พ.ร.บ. แรงงานผ่านสภา โดยไม่มีการตัดทอนหมวด 5 จึงได้วางหรีดและเผาหุ่น นายต๋น บุนนาค สมาชิกสถานีวิทยุ ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการแปรญัตติให้คงหมวด 5 ไว้ กลุ่มสหภาพแรงงานได้ประณามนายต๋น ว่าเป็นที่ปรึกษาคณะบริหารงานบุคคลของโรงงานทั่วประเทศ และเป็นตัวแทนนายทุน¹⁰⁵ กลุ่มสหภาพแรงงานจำนวน 47 สหภาพได้นัดประชุมในบ่ายวันที่ 25 มกราคม 2518 ที่สมาคมลูกจ้างการรถไฟ และมีมติเป็นเอกฉันท์จัดให้มีการชุมนุมขึ้นที่สนามหลวง กานอนุสาวรีย์ทหารอาสา เพื่อประณามสมาชิกสถานีวิทยุที่ผ่านร่าง พ.ร.บ. แรงงานที่ไม่เป็นธรรมออกมาจากการนัดชุมนุมอย่างรีบด่วนจึงมีคนงานส่วนใหญ่ของรัฐวิสาหกิจไปร่วมชุมนุมประมาณหนึ่งพันคน ตัวแทนของสหภาพแรงงานได้ผลักดันขึ้นโจมตีสมาชิกสถานีวิทยุบางคน เช่น นายต๋น บุนนาค นางชนิดด์ ปิยะอูย นายเพทาย อมาตยกุล นายชมพู่ อรรถจินดา คร.ศักดิ์ สายบัว คร. อมร จันทรมบูรณ์ และนายเฉลิมชัย วสินนท์ ในกรณี พ.ร.บ. แรงงาน 2518 กังกลาว¹⁰⁶

¹⁰⁵ หนังสือพิมพ์ประชาชาติ ฉบับประจำวันที่ 22 มกราคม 2518.

¹⁰⁶ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ, ฉบับประจำวันที่ 26 มกราคม 2518.

ต้นเดือนพฤษภาคม 2518 กลุ่มนักศึกษา กลุ่มกรรมกรและกลุ่มชานาประชุมร่วมกันตั้ง "กลุ่มสามประสาน" เพื่อผลักดันในการเรียกร้องของความเป็นธรรมในกรณีต่าง ๆ โดยจะดำเนินการในกรณีการเรียกร้องของชานาเป็นกรณีแรก ¹⁰⁷

ในเดือนพฤศจิกายน 2517 กลุ่มสหภาพแรงงานจัดชุมนุมอภิปรายที่สนามหลวงเพื่อต่อต้านกรณีที่รัฐบาลจะขึ้นราคาน้ำมัน โดยนายอารีย์ โภคทวี ประธานสหภาพแรงงานน้ำมัน และผลิตภัณฑ์น้ำมันปิโตรเลียม และรองประธานกลุ่มสหภาพแรงงานเป็นผู้นำอภิปรายโจมตีว่า การที่รัฐบาลยินยอมให้บริษัทต่างชาติขึ้นราคาน้ำมัน เป็นการแสดงอย่างชัดเจนว่า รัฐบาลปกป้องผลประโยชน์ของนายทุนต่างชาติมากกว่าจะเห็นใจในความเดือดร้อนของประชาชน ¹⁰⁸

บทบาทครั้งสำคัญของกลุ่มสหภาพแรงงานก็คือ การต่อต้านรัฐบาลกรณีขึ้นราคาข้าวสารและน้ำตาล เมื่อปลายเดือนธันวาคม 2518 ต่อต้นเดือนมกราคม 2519 เนื่องจากรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช มีนโยบายช่วยเหลือชาวไร่ชานาโดยการประกันราคาข้าวเป็นการออกกฎหมายบังคับให้เจ้าของโรงสีเป็นผู้ซื้อข้าวจากชานาในราคาประกัน หรือราคาที่รัฐบาลกำหนด ซึ่งจะมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2519 ¹⁰⁹

เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม นายไพศาล วัชชัยนันท์ ประธานกลุ่มสหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย แถลงว่าที่ประชุม 59 สหภาพ ซึ่งมีสมาชิกเป็นคณงานประมาณห้าหมื่นคนมีมติว่า ไม่สมควรที่จะให้มีการขึ้นราคาข้าวและน้ำตาล และยังเป็นกรชัก

¹⁰⁷ สยามจดหมายเหตุ บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์ พ.ศ. 2516, 2517, 2518 (กรุงเทพฯ : บริษัทสยามบรรณ จำกัด 2520) หน้า 70.

¹⁰⁸ เรื่องเดียวกัน หน้า 115.

¹⁰⁹ เรื่องเดียวกัน หน้า 125.

ชัคนโยบายของรัฐบาลเองที่ใดแถลงต่อสภาว่า จะไม่ให้ค่าครองชีพสูงขึ้น แต่รัฐบาลยังคงยืนยันมติให้ขึ้นราคาน้ำตาลและข้าวสารต่อไป และจะให้ใช้บัตรอาหารเพื่อแลกเปลี่ยนซื้อข้าวโดยไม่วุ่นต่อการประท้วงของกลุ่มสหภาพแรงงาน ดังนั้น กลุ่มสหภาพแรงงานจึงเคลื่อนไหวเรียกประชุมควนในวันที่ 24 ธันวาคม 2518 เพื่อหาทางต่อสู้ โดยการกำหนดจะนัดหยุดงาน¹¹⁰ แต่รัฐบาลจะได้ออกแถลงการณ์ในวันที่ 25 ธันวาคม 2518 ซึ่งแจ้งถึงสาเหตุที่ต้องขึ้นราคาข้าวสารและน้ำตาลว่าเพื่อสร้างความเป็นธรรมให้แก่ชาวนาชาวไร่ ซึ่งไม่มีโอกาสจะเรียกร้องเพิ่มรายได้ของตนให้สูงขึ้น รัฐบาลจึงได้ประกันราคาให้¹¹¹

ในการประชุมกลุ่มสหภาพแรงงานวันที่ 26 ธันวาคม 2518¹¹² ณ ที่ทำการชั่วคราวของกลุ่ม คือที่สหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวง นายไพศาล ชวัญชัยนันท์ แถลงว่า โคนำคณะกรรมกรและมนตรีบริหารของกลุ่มจำนวน 20 คน เขาพบ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี นายบุญชู โรจนเสถียร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง นายทองหยด จิตดีระ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ นายชัยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ และคณะ ซึ่งนายกรัฐมนตรีได้ชี้แจงความจำเป็นในการขึ้นราคาข้าวสารและน้ำตาล แต่กลุ่มสหภาพแย้งว่า การขึ้นราคาขาวนั้น ผลที่ได้ไปตกแก่คนกลางแทนชาวนา แต่ประชาชนส่วนใหญ่คือชาวนาและผู้บริโภคจะเดือดร้อน ดังนั้นการพบปะในวันนั้นจึงล้มเหลว

110 สยามจดหมายเหตุ, เรื่องเดิม หน้า 129.

111 สยามจดหมายเหตุ, เรื่องเดิม หน้า 130.

112 สหภาพแรงงาน รายงานการประชุม วันที่ 26 ธันวาคม 2518

(เอกสารอัครสำเนา).

ในการประชุมกลุ่มวันเดียวกันนี้ นายกรัฐมนตรี ได้ให้นายตามใจ ชำกะโต เป็นผู้แทนมาชี้แจงอีก โดยมีอธิบดีกรมแรงงานเป็นผู้นำมา นายตามใจ ได้ชี้แจงเหตุผลในการขึ้นราคาข้าวสารว่า 113

1. เพื่อให้ชาวนาได้ผลในการประกันราคาข้าวเปลือก
2. เพื่อเลิกการสำรวจชาว
3. กำหนดราคาข้าวสารขั้นต่ำไว้ เพื่อมิให้พ่อค้าเอาเปรียบ
4. ให้ประชาชนผู้มีรายได้น้อย ซื้อข้าวสารในราคาตลาด
5. รัฐบาลจะชวยผู้มีรายได้น้อยกว่า 1,500 บาทลงมาได้ซื้อข้าวสารราคาถูกโดยจ่ายเป็นแต้มป้ออาหารให้

จากนั้น ประธานกลุ่มสหภาพได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มสหภาพรวมทั้งอธิบดีกรมแรงงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลออกจากห้องประชุม เพื่อดำเนินการประชุมของกลุ่มเป็นการภายใน ผลการประชุมได้มีการลงมติเป็นเอกฉันท์ว่า "เห็นควยกับการประกันราคาข้าวเปลือกช่วยชาวนา แต่คัดค้านการขึ้นราคาข้าวสารและน้ำตาล" และลงมติในประเด็นที่ว่า "ให้หยุดงานโดยพร้อมเพียงกันทุกสหภาพ" ปรากฏว่าที่ประชุมยอมรับควยคะแนนเสียง 51 เสียง งดไม่ออกเสียง 11 เสียง (สหภาพละ 1 เสียง) 114 โดยจะนัดหยุดงานทุกสหภาพตั้งแต่วันที่ 2 มกราคม 2519 เป็นต้นไป ในการนี้ได้จัดตั้งศูนย์ประสานงานขึ้น 5 แห่ง คือ

1. สหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวง
2. สหภาพแรงงานการรถไฟแห่งประเทศไทย

113 กลุ่มสหภาพแรงงาน, รายงานการประชุม, วันที่ 26 ธันวาคม 2518 (เอกสารอัครสำเนา).

114 กลุ่มสหภาพแรงงาน, รายงานการประชุมกลุ่ม, ฉบับเดียวกัน.

3. สหภาพแรงงานการประปานครหลวง
4. สหภาพแรงงานบรรทุกสินค้าทางเรือ
5. สหภาพแรงงานยางไฟร์สโตน

และให้มีศูนย์อำนวยความสะดวกอยู่ที่สหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวง (ในสำนักงานใหญ่ การไฟฟ้านครหลวง, วัดเลียบ) มีคณะกรรมการบริหารพร้อมควมมนตรี กลุ่มสหภาพ 22 คน เป็นผู้คัดค้านปัญหาและถือเป็นความลับ จากนั้นมีการเตรียม คำแถลงการณ์ต่าง ๆ เช่น แถลงการณ์ถึงประชาชนให้ทราบถึงเหตุผลการคัดค้านการขึ้นราคาข้าวสารและน้ำตาล แถลงการณ์ถึงชาวไร่ชาวนาสนับสนุนการประกันราคาข้าวเปลือก การปฏิรูปที่ดิน สหกรณ์ชาวนา แถลงการณ์ชักชวนประชาชน นักศึกษา ข้าราชการ กรรมการและผู้ใช้แรงงานทั่วไปร่วมกันคัดค้านการขึ้นราคาข้าวสารกับกลุ่มสหภาพ และให้ทำการประชาสัมพันธ์ให้ทุกกลุ่มทราบ (คงจะหมายถึงกลุ่มพลังต่าง ๆ ในเวลานั้น)

ที่ประชุมลงมติให้เงินงบประมาณของกลุ่มเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการนี้ เช่น เครื่องพิมพ์ดีด เครื่องอัดโรเนียว เครื่องขยายเสียง และได้มีการออกเงินช่วยเหลือกันเองสมทบอีกเป็นกองทุนพิเศษจำนวน 7,900 บาท ¹¹⁵

จากนั้นกลุ่มสหภาพได้ขอใช้สโมสรการไฟฟ้านครหลวง (วัดเลียบ) ชั้น 2 ซึ่งปรกติใช้เป็นห้องประชุม จัดตั้งเป็นศูนย์อำนวยความสะดวกงาน โดยจัดให้มีการรักษาความปลอดภัยและความลับอย่างเข้มงวดกวดขัน กรรมการบริหารศูนย์นี้จำนวน 22 คนได้เฝ้าตัวเพื่อปฏิบัติงานอยู่ในศูนย์นี้ตลอดเวลา และเริ่มออกแถลงการณ์เป็นระยะ ๆ

115 กลุ่มสหภาพแรงงาน, รายงานการประชุม, ครึ่งเดียวกัน.

ดังนั้น ในวันที่ 2 มกราคม 2519 จึงมีการนัดหยุดงานทั่วไป (General Strike) ซึ่งนับเป็นครั้งแรกในประเทศไทย การนัดหยุดงานครั้งนี้ ลักษณะพิเศษ คือ ในระหว่างวันที่ 2 ถึงวันที่ 4 มกราคม 2519 เป็นการนัดหยุดงานที่ผู้หยุดงานพักอยู่กับบ้าน โดยไม่มีการชุมนุมหรือเดินขบวนแต่อย่างใด ทางรัฐบาลโดยศูนย์อำนวยการป้องกันการนัดหยุดงาน ซึ่งมี พ.อ. ประกอบ ประยูรโกสุมราช รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นผู้อำนวยการศูนย์ได้ออกแถลงการณ์¹¹⁶ ให้ผู้หยุดงานกลับไปทำงานโดยทางราชการจะให้ความปลอดภัย และแถลงการณ์ชี้แจงว่า จะไม่มีการยุบสหภาพแรงงานตามที่มักกล่าวในบางแห่ง¹¹⁷

ในวันที่ 5 มกราคม 2519 กลุ่มสหภาพแรงงานเปลี่ยนวิธีการนัดหยุดงานแบบหยุดอยู่กับบ้าน ได้ออกมาชุมนุมที่ลานพระบรมรูปทรงมา จำนวนประมาณ 2 หมื่นคน¹¹⁸ เพื่อหาทางบีบบังคับให้รัฐบาลยินยอม และในวันที่ 6 มกราคม 2519 ก็ได้ยื่นข้อเสนอถึงนายกรัฐมนตรี รวม 5 ข้อ ดังนี้¹¹⁹

1. การประกันราคาข้าวเปลือกให้เป็นไปตามนโยบายรัฐบาล ในราคาเกวียนละ 2,500 บาท
2. ให้ระงับการขึ้นราคาข้าวสารและน้ำตาลไว้ เป็นระยะเวลา 1 ปี
3. ขอให้รัฐจงปฏิบัติที่คินอย่างจริงจังโดยมิชักช้า

¹¹⁶ แถลงการณ์กระทรวงมหาดไทย ฉบับที่ 3/2519 วันที่ 4 มกราคม 2519.

¹¹⁷ แถลงการณ์กระทรวงมหาดไทย ฉบับที่ 4/2519 วันที่ 6 มกราคม 2519.

¹¹⁸ หนังสือพิมพ์เคลิโหม้, ฉบับประจำวันที่ 6 มกราคม 2519.

¹¹⁹ ข้อเสนอของกลุ่มสหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย, เอกสารอัครสำเนา.

4. ส่งเสริมและจัดตั้งการสหกรณ์ให้กระจายไปทั่วประเทศ และให้ปรับปรุงระบบงานธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ให้รัดกุมยิ่งขึ้น

5. ผู้ที่หยุดงานและมาร่วมชุมนุมในครั้งนี้อาจไม่มีความผิดใด ๆ ทั้งสิ้น ให้ถือว่าเป็นการปฏิบัติงานในหน้าที่ตามปกติ และจะต้องได้รับค่าแรงงานในระหว่างหยุดงานด้วย

และขอทราบคำตอบจากรัฐบาลในวันที่ 7 มกราคม 2519 เวลา 11.00 น.

ปรากฏว่าทางรัฐบาลยอมตกลงด้วยในข้อนี้ วันที่ 6 มกราคม 2519 และ
ไต่ถามข้อตกลงระหว่างกันดังนี้¹²⁰

1. รัฐบาลจะคงรักษานโยบายเรื่องการประกันราคาข้าวเปลือกเกวียนละ 2,500 บาทไว้ตามเดิม

2. ให้รัฐบาลขายข้าวจากร้านค้าย่อยกระทรวงพาณิชย์ ในราคาถึงละ 50 บาทตลอดไป โดยไม่มีกำหนดเวลาและจ่ายให้สหภาพแรงงานทุก ๆ แห่ง ตามที่ร้องขอโดยตรง ในราคาเท่ากับราคาที่ส่งให้ร้านค้าย่อย ส่วนราคาน้ำตาลนั้นต้องไม่ให้สูงกว่าราคาประกันของทางรัฐบาลในขณะนี้ (ก.ก. ละ 5.50 บาท) ในระหว่างนี้ให้ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วยผู้แทนกรรมกรจากกลุ่มสหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย ผู้แทนชาวนา ผู้แทนศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ผู้แทนรัฐบาล ฝ่ายละ 5 คน เพื่อพิจารณาว่า

ก. ถ้าจะต้องประกันราคาข้าวเปลือกให้ชาวนา เกวียนละ 2,500 บาทแล้ว ยังคงขายข้าวสารถึงละ 50 บาทอยู่ขาดทุน ก็ให้พิจารณาเปลี่ยนแปลงหลัก-

---

¹²⁰ ข้อตกลงของสหภาพแรงงานแห่งประเทศไทยกับรัฐบาล, วันที่ 6 มกราคม 2519 (เอกสารอัครสำเนา).

เกณฑ์ใหม่ โดยจะหยุดขายราคานี้ หรือจะใช้แสตมป์ช่วยผู้มีรายได้น้อยก็ได้

ข. ถ้าเมื่อมีการประกันราคาข้าวเปลือกเกวียนละ 2,500 บาทแล้ว ยังคงขายข้าวสารถึงละ 50 บาท โดยไม่ขาดทุน ก็ให้รัฐบาลขายราคานี้ต่อไป

3. รัฐบาลจะเร่งการปฏิรูปที่ดินให้รวดเร็วยิ่งขึ้น

4. รัฐบาลจะส่งเสริม และจะตั้งสหกรณ์ให้กระจายไปทั่วประเทศ และให้มีการปรับปรุงระบบงานธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ โดยให้มีอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ต่ำ และผ่อนส่งคืนเงินกู้ในระยะยาวแก่ชาวไร่ชาวนา

5. รัฐบาลไม่เอาความผิดกับผู้หยุดงาน และมารวมชุมนุมในครั้งนี้ และให้ถือว่าเป็นการปฏิบัติงานตามหน้าที่ รวมทั้งรัฐวิสาหกิจและบริษัทโรงงานของเอกชน

6. ให้กลุ่มสหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย ร่วมกับรัฐบาลมีหน้าที่ให้ข้อคิดเห็นและตรวจสอบตามข้อ 1 ถึงข้อ 5 ข้างตน

ขอตกลงนี้มีผู้ลงนาม คือ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี นายไพศาล วิษัยนันท์ ประธานกลุ่มสหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย นายปรีชา พัฒนถาบุตร รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

ในกรณีเดียวกันนี้ กว่าพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้านจะรู้ถึงปัญหา เรื่องก็ดำเนินไปเกือบจบสิ้นแล้ว ¹²¹ และน่าจะเป็นสาเหตุให้นักการเมือง

¹²¹ หนังสือพิมพ์เดลินิวส์, ฉบับประจำวันที 4 มกราคม 2519, ลงข่าว ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ จะขอเปิดประชุมสภาสมัยวิสามัญ เพื่อตำหนิรัฐบาลกรณีเรื่องปัญหาข้าว.

ของพรรคประชาธิปัตย์บางคนรู้สึกไม่พอใจ และได้ออกโทรทัศน์โจมตีกลุ่มสหภาพ
แรงงานว่าเป็น "แก๊งค์ข้างถนน" และว่ากาวกาวหน้าทีของพรรคการเมือง 122

บทบาทของกลุ่มสหภาพแรงงานในค่านอื่น ๆ ที่สำคัญ ได้แก่

1. การให้ความช่วยเหลือแก่กรรมกรและสหภาพแรงงานขนาดเล็กที่ขาด
พลังในค่านกำลังคนและกำลังความคิดและกำลังเงิน เมื่อเกิดกรณีพิพาทกับนายจ้าง
หรือเกิดการนัดหยุดงาน แต่ดำเนินการที่กรรมกรที่มีปัญหาแรงงานไม่ติดต่อขอความ
ช่วยเหลือมา หรือมีกลุ่มนักศึกษาเข้าไปยุ่งเกี่ยวอยู่แล้วในการนัดหยุดงาน เช่น
ในกรณีกรรมกรโรงงานผลิตเสื้อผ้าฮาร่า กลุ่มสหภาพแรงงานจะทำได้เพียงการ
ติดตามข่าวเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวด้วยความวิตก และแม้ในชั้นปลายกรรมกร
ฮาร่าต้องหันกลับมาขอความช่วยเหลือจากกลุ่มสหภาพแรงงาน กรณีเช่นนี้ประชาชน
กลุ่มสหภาพแรงงานได้เตือนกรรมกรให้ปรึกษากับกลุ่มสหภาพ ๆ เสียในระยะแรก
ที่มีปัญหาทักกับนายจ้างจะได้ไม่สายเกินไป 123

2. การต่อต้านท่าทีของนักการเมืองบางคน คือ กรณีนายสมัคร สุนทร-
เวช แห่งพรรคประชาธิปัตย์ ได้ออกรายการโทรทัศน์ กล่าวโจมตีกลุ่มสหภาพ
แรงงานซึ่งนัดหยุดงานทั่วไป เรื่องการขึ้นราคาข้าวว่า "เป็นแก๊งค์หรือกลุ่มข้าง
ถนน" กลุ่มสหภาพแรงงานจึงประชุมเรื่องนี้ และเมื่อ มรว. เสนีย์ ปราโมช
หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ นายคำรงค์ ลัทธพิพัตน์ เลขาธิการพรรค มาทำ

122 หนังสือพิมพ์เคลิไทม์, ฉบับเดียวกัน.

123 กลุ่มสหภาพแรงงาน รายงานการประชุม ครั้งที่ 6/2519

ความเข้าใจกรณีนี้กับกลุ่มสหภาพแรงงาน สมาชิกของกลุ่มก็ได้ออกแถลงการณ์ประณาม นายสมัคร 124 และออกแถลงการณ์ขอให้ประชาชนในเขตคูสิตงดการลงคะแนนเสียงให้นายสมัคร ซึ่งจะลงสมัครรับเลือกตั้งในเขตคูสิต โดยอ้างว่าเพราะนายสมัครถูกผู้ใช้แรงงาน 125

3. การจัดวันแรงงานแห่งชาติ เนื่องจากกลุ่มสหภาพแรงงาน เป็นกลุ่มผลประโยชน์ของกรรมกรที่ใหญ่ที่สุดในระดับประเทศ และมีบทบาทมาก จึงได้รับมอบหมายจากบรรดากรรมกรและรัฐบาลให้เป็นผู้จัดงานวันแรงงานแห่งชาติที่สวนลุมพินี ในวันที่ 1 พฤษภาคม ทั้งปี 2518 และ 2519 เป็นที่น่าสังเกตในวันแรงงาน ปี 2518 ขณะที่กลุ่มสหภาพแรงงานจัดงานที่สวนลุมพินี ทางนาย เทอคมุมิ ใจดี ผู้นำกลุ่มกรรมกรที่ไม่สังกัดสหภาพแรงงานได้ร่วมกับกลุ่มนักศึกษาจัดงานที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และในการจัดงานวันกรรมกร ปี 2519 กลุ่มสหภาพแรงงานได้ปฏิเสธอย่างนุ่มนวลต่อการขอร่วมจัดงานของศูนย์กลางนิสิต ฯ 126

4. การประชุมองค์การกรรมกรขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิกขององค์การ ได้ส่งผู้แทนไปร่วมประชุมที่เจนีวา สวิตเซอร์แลนด์ ทุกปี สำหรับในปี 2519 ผู้นำกรรมกรในกลุ่มสหภาพแรงงาน คือ นาย ไพศาล ธีวชัยนันท์ นายอารีย์ โภคทวี นายอารมณ พงษ์พงษ์ นายชาญพล โลกะ -

124 กลุ่มสหภาพแรงงาน , รายงานการประชุม ครั้งที่ 4 / 2519 ลงวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2519.

125 หนังสือพิมพ์ประชาชาติ, ฉบับประจำวันที่ 25 มีนาคม 2519.

126 หนังสือพิมพ์ประชาชาติ, ฉบับประจำวันที่ 28 เมษายน 2519, หน้า 1 - 12.

ธรรมะ ได้เป็นตัวแทนฝ่ายกรรมกรในคณะผู้แทนไทย 127

5. นอกจากนี้กลุ่มสหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย ยังมีบทบาทในการคัดค้านการตั้งฐานทัพสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย โดยการต่อต้านอย่างสงบไม่มีการเคลื่อนไหว 128 และสหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย มีบทบาทต่อต้านการกลับมาของพระภิกษุจอมพล ถนอม กิตติขจร อ้างว่า จอมพล ถนอม เห็นแก่ตัวมาโดยตลอด ไม่เคยเห็นแก่ส่วนรวม 129 และสหภาพแรงงาน ฯ เขาเรียกร้องต่อสมเด็จพระสังฆราช วัดราชบพิธ ให้ทรงนิมนต์พระภิกษุ จอมพล ถนอม ฯ ออกนอกประเทศ 130

กลุ่มสหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นกลุ่มผลประโยชน์ของกรรมกรที่มีพลังมากที่สุด ได้พยายามจัดระเบียบภายในองค์การให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้นโดยได้ประชุมร่างธรรมนูญ "สภาแรงงานแห่งประเทศไทย" เป็นระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม โดยมีการระบุและกำหนดวัตถุประสงค์การเป็นสมาชิก สิทธิ และหน้าที่มนตรีบริหาร การประชุม การเงิน ฯลฯ แต่ต้องระงับไปเมื่อเกิดการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน วันที่ 6 ตุลาคม 2519

127 กลุ่มสหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย, "รายงานการประชุมองค์การกรรมกรระหว่างประเทศ ของคณะผู้แทนไทยฝ่ายลูกจ้าง สมัยการประชุมที่ 61 ประจำปี 2519" (เอกสารอัครสาเนา, 4 หน้า), แพมรายงานการประชุม ธันวาคม 2518 - ตุลาคม 2519.

128 กลุ่มสหภาพแรงงาน, รายงานการประชุม ครั้งที่ 14 / 2519, วันที่ 18 กรกฎาคม 2519.

129 หนังสือพิมพ์ประชาชาติ, ฉบับประจำวันที่ 23 กันยายน 2519, หน้า 1 - 2.

130 หนังสือพิมพ์ประชาชาติ, ฉบับประจำวันที่ 27 กันยายน 2519, หน้า 1 - 2.

ท. สรุป การก่อตัวและบทบาทของกลุ่มกรรมกรไทย

ระยะแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 กรรมกรรวมกลุ่มกันนัดหยุดงานหลายแห่งด้วยสาเหตุความขัดแย้งเกี่ยวกับค่าจ้างแรงงาน การรวมกลุ่มนี้เป็นแบบ anomic group คือกลุ่มชั่วคราว หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดสหภาพกรรมกรกลาง ซึ่งเป็นกลุ่มผลประโยชน์ขนาดใหญ่ของกรรมกร มีสมาชิกประมาณเจ็ดหมื่นคน มีลักษณะเป็นกลุ่มในระดับสูง คือ associational group แต่ถูกรัฐบาลเพ่งเล็งว่าพัวพันกับคอมมิวนิสต์จึงถูกยุบเลิก รัฐบาลจัดตั้งสมาคมกรรมกรไทยขึ้นเอง เป็นกลุ่มขนาดใหญ่แต่อยู่ในความควบคุมของรัฐบาลโดยสิ้นเชิง จากความหมายของกลุ่มผลประโยชน์ที่แท้จริงของกรรมกร เมื่อรัฐบาลให้สิทธิการรวมกลุ่มเป็นสหภาพแรงงานตาม พ.ร.บ. แรงงาน พ.ศ. 2499 ก็มีสหภาพแรงงานเกิดขึ้นถึง 154 แห่ง แต่รัฐบาลคณะปฏิวัติก็ออกประกาศยุบเสียในปี 2501 จนปี 2515 จึงยอมให้สหภาพแรงงานได้อีก คราวนี้เกิดสหภาพแรงงานขึ้นประมาณ 185 แห่ง มีสมาชิกประมาณ 1 แสนคน หลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง 14 ตุลาคม 2516 กรรมกรที่มีสหภาพแรงงานได้ทำการเรียกร้องประมาณ 1 ใน 4 ของการเรียกร้องทุกแห่งและมีส่วนให้การเจรจาต่อรองเป็นไปด้วยดี และได้เกิดการรวมกลุ่มของสหภาพแรงงานเป็น กลุ่มสหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย มีลักษณะเป็น associational group แต่การจัดองค์การยังไม่เรียบร้อยเพราะเป็นระยะเริ่มแรก กลุ่มนี้แสดงบทบาททั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองได้ชัดเจนพอควร บทบาทที่เด่นก็คือทำให้เกิดการนัดหยุดงานทั่วไป (general strike) เป็นครั้งแรกในประเทศไทย เพื่อประท้วงนโยบายขึ้นราคาข้าวสารและนำศาลของรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ในวันที่ 2 - 6 มกราคม 2519 จนรัฐบาลต้องยอมทำความตกลงตามขอเรียกร้อง ครั้นเกิดการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน 6 ตุลาคม 2519 บทบาทของกลุ่มกรรมกรทั้งสหภาพแรงงานและ anomic group ก็จำกัดลงอย่างมากอีกครั้งหนึ่ง.